

ETNOGRAFISK TIDSSKRIFT

JORDENS FOLK

NR. 4 - DECEMBER

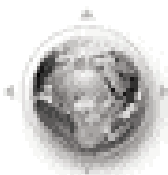

2014 - 49. ÅRGANG

MÆND

JORDENS FOLK

Jordens Folk er et populærvidenskabeligt etnografisk tidsskrift, der udgives af Dansk Etnografisk Forening og udkommer med fire hæfter årligt. Jordens Folk udgives med støtte fra Kulturministeriet og Undervisningsministeriets Tips- og Lottomidler

www.etnografiskforening.dk

Ansvarlige for dette nummer: Morten Schütt, Thomas Friis Søgaaard, Lotte Isager og Rasmus Kudahl Kaae Munch.

Redaktion: Thomas Fibiger, Steffen Dalsgaard, Lotte Isager, Rasmus Kudahl Kaae Munch, Martine Lind Krebs, Claire Dungey, Annie Thuesen, Morten Schütt, Anders Sybrandt Hansen, Ida Sofie Matzen, Cecil Marie Schou Pallesen og Thomas Søgaaard Jensen.

Aarhus Universitet, Afdeling for Antropologi og Etnografi, Moesgård, DK-8270 Højbjerg

Pris

Årsabonnement inklusive medlemskab af Dansk Etnografisk Forening: 300 kr., 200 kr. for studerende, pensionister og arbejdsløse.

Årsabonnement indbetales til kontonummer: 1551 1951408

Løssalgspris: Under 10 stk. – 60 kr. pr. blad

Over 10 stk. – 40 kr. pr. blad

Inkl. moms og forsendelse

Henvendelse ved køb af numre

Dansk Etnografisk Forenings sekretariat
ved Louise Ormstrup Vestergård
Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet
Moesgaard, 8270 Højbjerg
telefon 8716 2063
kontakt@etnografiskforening.dk
træffetid: tirsdag 9-14
www.etnografiskforening.dk

Billedtilrettelæggelse og layout Christina Dahl

Produktion PE offset

Forsidefoto: Jamal Christensen, Alaoui Photo

MÆND^{og} MASKULINITET

I mange år har antropologien været karakteriseret af mænd, der studerede mænd. Mens 70'ernes feminisme satte kvinders livsverden og femininitet på dagsordenen, var det først i begyndelsen af 1980'erne, at antropologer rigtigt begyndte at beskæftige sig med mænd, som mænd. Indtil da havde manden i vid udstrækning ageret det usynlige eller ikke-tematiserede køn. Usynligt, ikke i den forstand, at mænd og deres livsverdener var oversete, men usynligt derved, at mandekønnet, særligt den hvide heteroseksuelle middelklassemand, fungerede som den ikke-problematiserede norm ud fra hvilken kvinder, børn, sorte, arbejdermanden og den homoseksuelle blev målt og vurderet. I nyere antropologi betragtes mænd og mænds kroppe ikke længere som hverken naturlige eller som en normativ målestok for det "rigtige" menneske. Inspireret af feministiske kritikere af kønnets naturlighed er det i dag en accepteret antagelse, at maskulinitet og hvad det vil sige at være mand er konstrueret i sociale kontekster og magtrelationer. I dette nummer af Jordens Folk sætter vi fokus på,

hvordan maskulinitet konstrueres og forhandles i forskellige sociale og kulturelle kontekster i dag, samt hvordan samfundsmæssige, kulturelle og politiske forandringer former den måde maskulinitet udfoldes i de forskellige kontekster, hvor etnografer arbejder.

Vore tre første bidrag er fra de hjemlige himmelstrøg, der dog byder på ganske forskelligartede kontekster, forestillinger og betingelser for mandeliv. Vi begynder i køkkenet. Gennem sit begreb "madskulinitet" viser Jonatan Leer, hvordan feterede tv-kokke som Jamie Oliver og Gordon Ramsey gennem deres kulinariske foretagelse på skærmen afspejler en bred vifte af hinanden sideløbende svar på, hvad maskulinitet i bred forstand er og bør være i et moderne samfund. Fra at være et klassisk domæne for husmødre og professionelle, mandlige kokke, bliver køkkenet gennem sin mediebarne repræsentation dermed til et rum, der skaber plads til, at manden på forskellige måder kan gøre noget ved maden – og maden kan gøre noget ved manden.

Med Camilla Brændstrup Laursens artikel bevæger vi os videre til

en sfære, der umiddelbart virker klassisk feminin. Gennem sin undersøgelse af æstetiseringspraksiser i Barber Shoppen i Århus, hvis klientel kun består af mænd og hvor kvinder skal betale en særlig entre, sætter hun spørgsmålstegn ved, om praktiseringen af moderne begreber som metroseksualitet nødvendigvis skal forstås som individualistiske projekter. Ved at vise hvordan shoppens kunder i samspil med hinanden balancerer på en fin linje mellem det mandigt "soignerede" og det umandigt "fimsede" fremfører hun som modargument, at maskulinitet her konstrueres og vedligeholdes i et socialt fællesskab.

De mandlige indsatte i statsfængslet i Ringe, som Pernille Bräuner fortæller os om, står over for et tilsvarende dilemma i forhold til opretholdelsen af deres maskulinitet. Det umandige er her ikke repræsenteret ved overdreven æstetisering, men ved følelser, der blandt mændene i fængselsverdenen anses som udtryk for svaghed. Mændene bliver dermed kastet ud i et kønsetisk dilemma, da de som deltagere i fælleslæsning bliver tvunget til at for-

holde sig til og diskutere de følelser, som litteraturen vækker. Som læsere konfronteres vi med den klassiske fordom om den rå, følelseskolde kriminelle, men ser også, hvordan de indsatte ved at dele oplevelser af poesi med hinanden skaber en ny forståelse af sig selv og deres maskulinitet.

De to næste artikler omhandler, hvordan store omvæltninger i det sovjetiske og siden russiske samfund sætter sig spor i, hvordan maskulinitet forestilles og forhandles i sibirisk landsbyliv. Fra to modsatrettede perspektiver viser forfatterne, hvordan svære betingelser for livet både på landet og i byen giver grobund for overvejelser over samspillet mellem traditionelle og moderne manderoller. Tobias Lybech Bojesen giver os indblik i de identitetskonflikter, der fastholder unge mænd fra evenminoriteten i evig ungdom og forhindrer dem i at blive rigtige voksne mænd. De unge mænd har ringe udsigter til et liv uden for deres landsby, lokalt er der ikke meget arbejde at få, og med disse fremtidsperspektiver er kvinder, og dermed familiedannelse, også svære at opnå adgang til. Hvad gør man så, når man nok respekterer den traditionelle, pelsklædte jæger og rensdyrhyrde, men mest af alt drømmer om en usandsynlig fremtid i jakkesæt mellem højhuse? I Morten Schütts beskrivelse af kønsideologier og -forhandlinger i Det Sidste Testaments Kirke går bevægelsen den anden vej, fra byen mod landet, hvor kirkens medlemmer er flyttet ud i deres bestræbelser på at skabe et nyt samfund baseret på harmoniske, komplementære kønsroller. Med afsæt i kvindernes længsel efter rigtige mænd ser vi, at kvinderne ved at

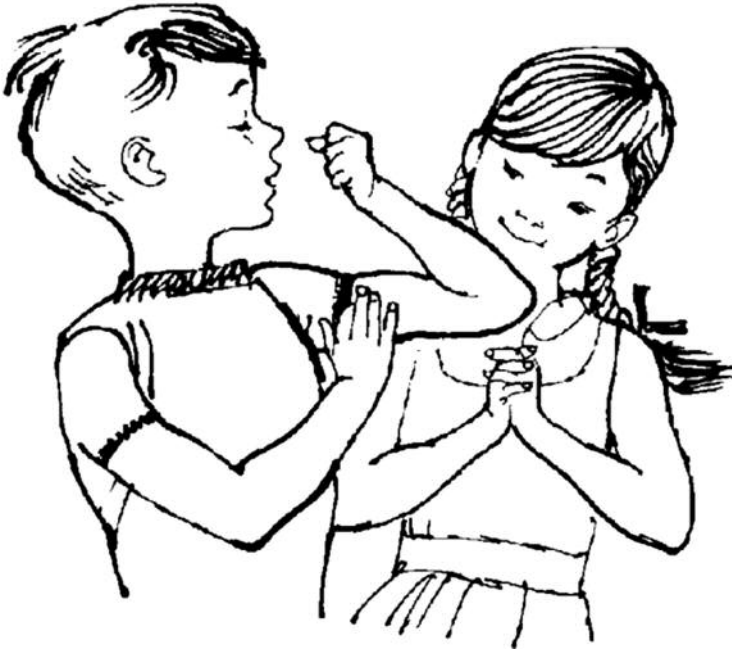
underkaste sig en tilsyneladende traditionel patriarkalsk kønsideologi er med til gradvist at forme den nye maskulinitet, de drømmer om, og at livet som patriark i dette samfund dermed kræver vilje til at lære mange nye ting, herunder at gentænke sin rolle som mand.

Til slut, og med en løsere forbindelse til temaet, præsenterer vi en beretning fra erindringsmarchen fra Dannevirke til Dybbøl, som fandt sted i anledning af 150-årsjubilæet for krigen i 1864. Selvom de fleste – om end ikke alle – deltagere er mænd, er det ikke så meget maskulinitet, der er i fokus her. Mads Daugbjerg stiller spørgsmålet om, hvad det er for en forbindelse til fortiden, man forsøger at skabe ved at simulere dens fysiske strabadser i nutiden. I det han marcherer side om side med de andre deltagere, får han dog forskelligartede og uhåndgribelige svar, og krig såvel i fortid som nutid synes langt væk. Beretningen udformer sig dermed som en etnografisk vandretur igennem forfatterens egne formodninger, uventede indsigter og forsigtige konklusioner.

For at give læseren et overblik over den teoretiske baggrund, som nummerets artikler hviler på, vil vi dog først introducere mandematikkens historiske ballast ved at give et overblik over primære tendenser i forskningen i mænd og maskulinitet, som den har udfoldet sig i antropologien fra midten af det tyvende århundrede. ■

*God læselyst
Morten Schütt &
Thomas Friis Søgaard*

MÆND OG MASKULINITET TILBAGEBLIK og PERSPEKTIVER

af THOMAS FRIIS SØGAARD OG MORTEN SCHÜTT

Studiet af køn i antropologien har traditionelt været domineret af et fokus på kvinder og femininitet. Som en introduktion til dette temanummer giver vi derfor et rids over, hvordan studiet af mænd har udviklet sig historisk samt en kort beskrivelse af nyere tilgange og kernebegreber, som i dag ofte anvendes i analyser af maskulinitet. Det følgende er ikke ment som en teoretisk rammesætning for temanummerets artikler, men er i ste-

det skrevet i håbet om at vække studerendes, forskeres og andre læseseres interesse for maskulinitet som et relevant studiefelt.

Mænd – et tilbageblik

I årene efter anden verdenskrig var studiet af køn i overvejende grad domineret af en interesse for mandlige og kvindelige kønsroller og deres indbyrdes samspil. Denne tilgang er senere blevet døbt kønsrolleteorien. Med inspiration i

funktionalismen afviste kønsrolleteorien tidligere forståelser af kønsforskelle som biologisk funderede og satte i stedet fokus på, hvordan biologiske mænd og biologiske kvinder bliver socialiseret ind i bestemte mande- og kvindroller i forskellige kulturer. Kønsrolleteorien vandt stor udbredelse ikke mindst på grund af Margaret Meads analyser af socialiseringen af unge piger og drenge på Samoa. I sit studie redegjorde Mead for,

hvordan de kulturelle normsæt, som unge på Samoa og i USA blev mødt med, var væsensforskellige, samt hvordan disse normsæt indvirkede på unges oplevelser i puberteten og på udviklingen af mande- og kvinderoller. Lidt forenklet kan man sige, at kønsrolleperspektivet interesserede sig for, hvordan kulturspecifikke forventninger og ideer om den rigtige mand er med til at forme, hvordan biologiske mænd opfører sig, klæder sig, hvad de interesserer sig for, og hvordan de viser følelser. Med udgangspunkt i funktionalismen hævdede kønsrolleperspektivet ydermere, at mænds og kvinders forskelligartede roller både var komplementære og nødvendige i forhold til at opretholde sociale institutioner som familien og samfundet generelt.

I takt med at den politiske og akademiske feminisme vandt frem i 1970'erne, blev kønsrolleteorien i stigende grad udsat for kritik. Fra et feministisk synspunkt havde kønsrolleteorien i alt for høj grad anskuet mænd og kvinders kønsroller som funderede i et harmonisk og symmetrisk samspil frem for at se dem som et resultat af ulige magtrelationer. I tråd hermed har senere kønsforskere fremhævet, at mens kønsrolleteorien var god til at forklare reproduktion af relativt statiske kønsroller, var den mindre anvendelig til at forklare modstand, magt og forandring i skabelsen af køn og maskulinitet. 1970'erne markerede ikke blot et teoretisk paradigmeskifte fra funktionalisme og struktur-funktionalisme til feminisme, men også et skifte i fokus fra kønsroller til kønsrelationer, magt og ulighed. For feminismen var hovedfjenden patriar-

katet, det vil sige den sociale samfundsstruktur, hvor mænd og det maskuline dominerer og anses som naturligt overordnet, hvilket derved medvirker til at marginalisere kvinder og femininitet. Selvom akademiske feminister i overvejende grad havde fokus på femininitet og kvinders vilkår, så har deres arbejder også haft stor betydning for studier af mænd og maskulinitet. Det feministiske projekt og ønske om at redefinere femininitet – herunder at bryde med husmoderrollen og at få kvinder til både at deltage i det offentlige liv, søge ind på uddannelsesinstitutioner og blive seksuelt bevidste – satte nemlig også spørgsmålstegn ved gængse forståelser af mænd, maskulinitet og kønsrelationer. Inspireret af feministernes arbejde begyndte mandeforskere i starten af 1980'erne at interessere sig for, hvordan maskulinitet var et dynamisk fænomen, der blev skabt og omformet igennem sociale relationer, magtforhold, symboler og hverdagsinteraktioner mellem mennesker. Med udgangspunkt i ideen om at maskulinitet er relationelt og socialt konstrueret, åbnede der sig pludseligt helt nye muligheder og felter for empirisk forskning. Den anerkendte amerikanske mandeforsker Michael Kimmel undersøgte, hvordan mænd, der bekendte sig til feminismen, gjorde maskulinitet på nye måder, mens andre forskere blev optaget af at belyse, hvordan individers sociale position, seksuelle præferencer eller ændringer i organiseringen af arbejde, familiemønstre og politiske forhold influerer på måden, hvorpå mænd konstruerer, oplever eller forhandler maskulinitet i deres dagligdag.

Fra maskulinitet til maskuliniteter

Studiet af maskulinitet i dag er et mangfoldigt felt. I det følgende identificerer vi en række centrale perspektiver og tilgange, som ofte anvendes i forskningen i dag. En af dem, der har haft størst betydning for udviklingen af maskulinitet som forskningsfelt er Rawynn Connell. Ligesom andre mandeforskere var Connell inspireret af feminismen, hvorfor hun forsøgte at udvikle en forståelsesmodel, der er opmærksom på globale og lokale magtrelationer og samtidig åben for undersøgelser af de dilemmaer og modsætninger, mænd oplever, når de skaber maskulinitet. Connell er mest kendt for sin betoning af, at maskulinitet ikke skal forstås i ental, men derimod i flertal. I ethvert givent samfund, hævder Connell, findes der til enhver tid flere forskellige maskuliniteter, og disse står i et gensidigt hierarkisk forhold til hinanden. Med begreberne 'hegemonisk' (dominant), som er den kulturelt idealiserede form for maskulinitet, 'underordnet' og 'marginaliseret' maskulinitet betoner Connell således, at det ikke er alle måder, hvorpå maskulinitet praktiseres, der er lige anerkendte. Forskere har fundet Connells tilgang interessant, da den viser, at mænd ikke per definition indtager en dominerende position, sådan som feminismen til tider hævdede, men også fordi den rejser nye spørgsmål, såsom om, hvad det er for mekanismer, der gør, at bestemte typer af maskulinitet er dominante og andre underordnede. Nyere forskning har forsøgt at videreudvikle Connells perspektiv ved at betone, at hvad, der defineres som dominerende maskulinitet, kan variere mellem forskellige sociale og kulturelle kontekster.

At gøre maskulinitet

Mens Connells begreb 'hegemonisk maskulinitet' i dag ofte bruges til at kortlægge magtforhold og hierarkiske relationer mellem forskellige måder at skabe maskulinitet på, bruges West og Zimmermans begreb 'at gøre køn' ofte til at belyse, hvordan maskuline identiteter skabes i hverdagsmøder og interaktioner. Selvom West og Zimmerman bedst kan betegnes som kønsforskere og ikke deciderede maskulinitetsforskere har de alligevel haft stor betydning i studier af maskulinitet. For West og Zimmerman er køn og maskulinitet en kontinuerlig gøren. West og Zimmerman er inspireret af interaktionismen, herunder Goffman, og deres begreb 'at gøre køn' er blevet brugt til at belyse, ikke kun hvordan hverdagsinteraktioner er guidede af en række kønsforventninger og normer, men også hvordan individer engagerer sig i praktisk og symbolsk "ansigtsarbejde" for at skabe bestemte maskulinitetsindtryk enten i håbet om at opnå andres respekt og anerkendelse eller i bestræbelserne på at håndtere strukturelle udfordringer af deres maskuline identitet. I en nylig artikel beskriver kriminologen Thomas Uglevik eksempelvis, hvordan indsatte i norske fængsler oplever, at fængslets struktur hensætter dem i en infantil position, og endvidere hvordan de indsattes betoning af ikke at være 'stikkere' er en måde, hvorpå de forsøger at genskabe en maskulin identitet som stærke og loyale mænd. Ved hjælp af begrebet 'at gøre maskulinitet' har forskere ydermere betonet, at maskulinitet ikke er nødvendigt forbundet med den biologiske mandekrop, tværtimod kan kvin-

der også gøre brug af maskuline symboler og markører til at skabe kønnede identiteter.

Ortodokse, inkluderende og fleksible maskuliniteter

Mandeforskeren Michael Kimmel har argumenteret for, at et fundamentalt karakteristikum ved maskulinitet er oppositionen til og flugten fra det feminine. I tråd hermed er det Connells tese, at dominante former for maskulinitet ofte trækker på arvegods fra patriarkatet og derved bygger på en underordning af det feminine og typer af maskulinitet associeret med femininitet. I de senere år er ideen om, at normativ maskulinitet bygger på eksklusionen af det feminine dog blevet anfægtet af kønsforskeren Eric Anderson, som har argumenteret for, at inkluderende former for maskulinitet i stigende grad vinder indpas i specielt vestlige samfund. På baggrund af sine studier af middelklassestuderende ved engelske og amerikanske universiteter skelner Anderson mellem det, han kalder for 'ortodokse' og 'inkluderende maskuliniteter'. Mens den ortodokse maskulinitet stadig er indflydelsesrig og bygger på en grundlæggende eksklusion af det feminine, bruger Anderson begrebet inkluderende maskulinitet til at fremhæve, at stadig mere idealiserede former for maskulinitet netop konstrueres gennem inklusionen af symboler og kulturelle praksisser som historisk set er blevet associeret med femininitet. Den engelske fodboldstjerne David Beckham fremhæves ofte som et slående eksempel på en sådan ny og idealiseret måde at gøre maskulinitet på. Mens David Beckhams maskuline identitet kan siges at være funde-

ret i hans stjernestatus på fodboldbanen, kombinerer han dette med en metroseksuel fremtræden, lyserødt tøj, make up og det at være en følsom far. I tillæg til begrebet inkluderende maskulinitet har begreber som fleksibel og dynamisk maskulinitet i de senere år vundet indpas i forskeres forsøg på at beskrive, hvordan kønsnormer (særligt i vestlige samfund) er blevet mere flydende, hvilket har åbnet mulighed for nye måder at skabe maskulinitet på, som både udfordrer, overskrider og omformer grænserne mellem det maskuline og det feminine. Med dette korte tilbageblik og introduktionen til nogle af de begreber og diskussioner, som i dag er centrale i studiet af maskulinitet, håber vi, læserne vil finde temanummerets artikler spændende og interessante. ■

Forslag til videre læsning:

Anderson, Eric (2005) 'Orthodox and Inclusive Masculinity: Competing Masculinities among Heterosexual Men in a Feminized Terrain' i *Sociological Perspectives*, 48, 3, 337-355.

Connell, Rawynn (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Kimmel, Michael (2006) *Manhood in America. A Cultural History*. Oxford and New York: Oxford University Press.

West, Candace & Zimmerman, Don H. (1987) 'Doing Gender' i *Gender and Society*, 1, 2, 125-151.

THOMAS FRIIS SØGAARD ER PH.D. I AN-
TROPOLOGI FRA AARHUS UNIVERSITET OG
ER ANSAT SOM ADJUNKT VED CENTER
FOR RUSMIDDELFORSKNING, AARHUS
UNIVERSITET.

MORTEN SCHÜTT ER PH.D.-STUDERENDE I
ANTROPOLOGI VED AARHUS UNIVERSITET.

DEN MA(D)SKULINE SMAG OM MANDEROLLER OG SMAGSIDEALER I TV-KØKKENET

De 14. april 1999 sendtes første afsnit af *The Naked Chef* med Jamie Oliver, der dengang var en ung, tynd knægt, som netop var flyttet til London. Programmet revolutionerede madprogramgenre, da det gjorde madlavning i hjemmet hipt og acceptabelt for unge, dynamiske mænd. Før Jamie Olivers indtog på madtv-scenen, var der primært to forskellige mandlige figurer på dette felt. Enten var man(d) en frankofil levestemand, som var godt oppe i årene, eller også var man en professionel kok i uniform. Den første gruppe har den danske historiker Caroline

Nyvang betegnet for 'gourmænd'. De betoner det hedonistiske og det kunstneriske i madlavningen og en intuitiv fornemmelse for den gode smag, der typisk var tæt associeret med det klassiske franske køkken. I gruppens selvbevidsthed synes det mandlige køn at have en særlig intuition for denne "gode smag". Den anden gruppe, de uniformerede kokke, betoner deres professionalisme og deres særlige håndværksmæssige kompetencer, som de bruger i den gode - og ofte elitære - smags tjeneste.

Med *The Naked Chef* blev der åbnet for nogle nye måder at kob-

le maskulinitet og madlavning på i madprogrammet. Over de næste par sider vil jeg komme rundt om nogle af disse nye ma(d)skuliniteter. Jeg vil særligt fokusere på, hvordan disse manderoller er stærkt koblet til bestemte smagsidealer. Men lad os først kigge på, hvad der egentligt var så nyt i Jamies " nøgne " køkken.

Flydende smagsideal, flydende maskulinitet

Jamie Olivers revolution bestod i at gøre op med de to traditionelle mandeidealer i madprogrammet. I den første udsendelse af *The Na-*

Jamie Oliver har siden *The Naked Chef* været meget god til udvikle sit brand og sin selvfortælling. Efterhånden som han er blevet ældre synes han dog at blive mindre "flydende". Dette bliver tydeligt, hvis man sammenligner disse to covers til hhv. *The Naked Chef* med et nyere show *Jamie's Great Britain* fra 2011. I sidstnævnte er Jamies flydende og kosmopolitiske ideal fra det første show erstattet af en betoning af rodfæstetheden i den klassiske britiske (mad)kultur, hvorved hans maskuline identitet også kommer til at fremstå mere traditionel. Foto: Jonatan Leer.

ked Chef ser vi først Jamie Oliver i kokkeuniform, mens han arbejder i køkkenet i en fransk restaurant, hvor han og kollegerne svarer med et lydigt "oui, chef", hver gang køkkenchefen råber en bestilling op på fransk. I næste scene har Jamie smidt uniformen og erstattet den med sit afslappede drengerøvslook. Han ligner et af samtidens britpop ikoner. Herefter går han hjem til sit store samtalekøkken og laver mad for sjov. Resten af programmerne koncentrerer sig om denne lystbetonede form for madlavning. Den er ikke styret af restaurantkøkkenets hie-

rarkier eller machokultur ej heller af snobbete franske idealer. I Jamies køkken opereres med et bredt favnende smagsideal, der tager udgangspunkt i det italienske køkken, men som er åbent for både det asiatiske køkken og for gamle britiske klassikere. Idéen er at forenkle gode opskrifter ved at skære dem ind til deres "bare essens", så alle og enhver kan lave dem. Programmet italesætter en demokratisering af madkulturen og dens smagsideal. I programmet smider Jamie ikke bare kokkeuniformen, han peger også fingre ad gourmændene elitisme og dyrkelsen af

det franske køkken, som er forbeholdt en lille kulturel overklasse.

Hver episode er endvidere orkestreret omkring en social begivenhed. Det drejer sig om en række meget forskellige begivenheder, hvor vi både ser Jamie udleve sin indre drengerøv med vennerne, som når han inviterer dem på stærke karryretter på vej hjem fra byen, men også hvordan han udfolder en mere omsorgsfuld og moderne manderolle, som når han i en episode babysitter sine niecer og lærer dem at lave ravioli. Således bliver Jamies køkken ikke udgangspunkt for én entydig

De første værter i det danske TV-køkken var det berømte par "Aksel og Conrad", som bestod af skribenten og levemanden Conrad Bjerre-Christensen, der var den dominerende i forholdet, og den mere diskrete makker Aksel Larsen. I dette par har vi både den professionelle kok og levemanden. De kom galt afsted, da DR fyrede dem, fordi de reklamerede for bl.a. dansk smør. Dette er et billede af en af reklamerne, som i dag kan ses på Dansk Landbrugsmuseum. Foto: Caroline Nyvang.

manderolle, men et rum, hvor meget forskellige former for maskulinitet skiftevis udleveres.

Jamie viser, hvordan madlavningen kan hjælpe mænd til at være moderne mænd. Den moderne mand skal nemlig ikke være enten hård eller blød, men derimod kunne udfylde en række forskellige og sommetider modstridende roller (drengerøv, forstående kæreste, sexet elsker, omsorgsfuld onkel..). Ligesom Jamies kulinariske smagsideal ikke er fastlåst i en bestemt kulinarisk tradition, men shopper rundt mellem alverdens køkkener, så er den maskulinitet, han udfolder i tv-køkkenet ikke en fikseret,

men en flydende maskulinitet, der er stykket sammen af en række forskellige mandetyper. Dette flydende maskulinitetsideal skabes i høj grad gennem en afstandtagen til de klassiske og mere endimensionelle mandetyper i køkkenet, gourmanden og den uniformerede kok, og deres fastlagte, franskinspirerede kanon for "den gode smag".

Brødrene Price: smagen af barndom og smør

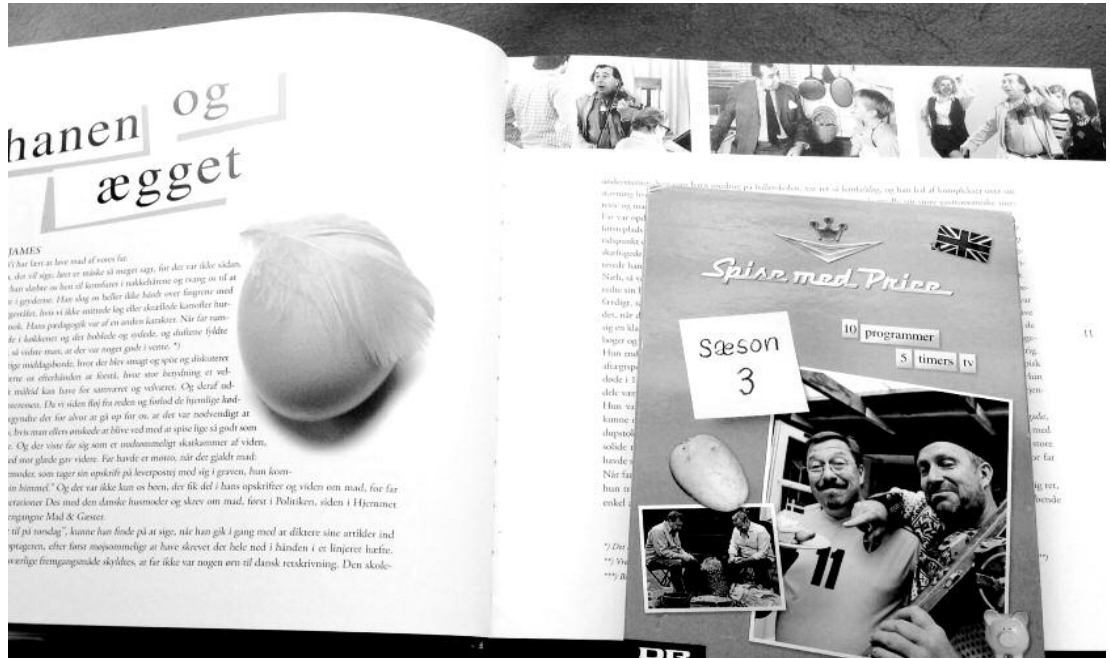
Programmet *Spise med Price* har siden 2008 været orkestreret af de to brødre James og Adam Price med stor succes. Næsten en million danskere følger med, hver gang de to brødre – som bliver rundere og rundere for hver sæson – er på skærmen. De to herrer kommer fra en madglad familie. Det får

vi repeteret i introduktionen til hvert program gennem en slægts-tavle på et køleskab. Her får vi at vide, at de to brødre gastronomisk "faldt i gryden som børn" og blev lært op af deres far, mens deres skuespilleremor "kun kunne lave mad på film". Det er således en særlig maskulin tradition for madlavning, de har nedarvet, da det var faderen – som var en klassisk gourmand – der smittede sine sønner med "en voldsom kærlighed til madlavning med saft, kraft, smør og fløde". Særligt i første sæson svæver faderens ånd over programmet med retter som "Fars fiskesuppe" og "Fars bøf sauté Stro-

ganof" eller når hans grej ("fars gamle gryde" eller "fars gamle paprikapose") bliver anvendt.

Det er også bemærkelsesværdigt, at programmet – i særdeleshed de første sæsoner – foregår i et isoleret sommerhus. De to brødre forsøger ikke som Jamie at integrere madlavning i en smart urban livsstil, hvor venner og familie skal imponeres. Snarere forsøger de to brødre at isolere sig fra omverdenen ved at flygte op i sommerhuset. Her skaber de to brødre en helt særlig stemning, hvor den familiære kærlighed til mad dyrkes, og de to brødre bringes tilbage til barndommen. I dette rum finder de to brødre også deres barnlige sider frem og sommerhuset fremstår nærmest som et legerum med endda en "magisk dør", der fungerer som en fantastisk portal til DRs musikensembler og fremmede lande. Det er altså kun fantasien, der sætter grænser i dette madprogram, ligesom i et barns legerum. I sommerhusets køkken er legetøjet blot erstattet med køkkenmaskiner. Disse er også genstand for en barnlig kamp om, hvem der har de dyreste, mest avancerede og mindst nyttige køkkenmaskiner; en strid som ironisk omtales som våbenkapløbet.

I det isolerede sommerhus er det dog ikke kun det barnlige, der er plads til. Det er også et rum, hvor de to brødre kan mæske sig i svimlende mængder smør og anden fed mad, som fx i episoden *Grease*, hvor der kun laves friturestegt mad. *Spise med Price* genbruger også et sekundkort s/h-klip med Conrad og Aksel fra det gamle TV-køkken, hvor Conrad proklamerer: "Rigeligt smør". Dette klip bruges hver gang, brødrene bruger smør i deres madlavning

Både tv-programmet og de tilhørende kogebøger har en legende, ironisk-kærlig måde at relatere til familiekrøniken og madprogramgenren. Foto: Jonatan Leer.

(hvilket kan være rigtig mange gange i løbet af en udsendelse). Ved at ophøje "rigeligt smør" til en parole, der gentages konstant, skabes et særligt bånd til den gourmændtradition, som de to og faderen stod for. En tradition, hvor man(d) som nævnt dyrkede "madlavning med saft, kraft, smør og fløde". Herved synes *Spise med Price*-serien at operere med en modsætning mellem denne "gode, gamle" (gourmand) tradition og en sundhedsfokuseret nutid, som programmet altså vil udfordre gennem den ofte overdrevne brug af smør og andre animalske fedtprodukter.

Brødrene Price stiller sig stort frem og tager fedmen på sig i fuld bevidsthed om det provokerende i denne statement i en tid, hvor moderne sundhedsregimer dominerer madkulturen. Smørret og det fede smagsideal bliver altså bånd

de det, der danner bro til fader, og samtidig en fuck-finger til de nutidige sundhedsapostle. Et smagsideal, som de dog kun udlever i deres kulinariske mandehørmsrum langt væk fra hverdagen og dens mange påbud og normer.

Gordons og "den gode smag" som magtinstrument

Hvor Jamie Oliver tog afstand fra kokkerollen, så omfavner den britiske kok Gordon Ramsey den og dens krævende smagsideal. Han optræder meget ofte i uniform og skaber sin maskulinitet omkring den hårde restaurantkøkkenkultur. Her er det kun de bedste og mest hårdføre, der klarer sig og får titel af køkkenchef som Gordon. Han fik sit gennembrud med dokumentarseriene *Boiling Point* og *Beyond Boiling Point* fra sluthalvfemserne, hvor man fulgte arbejdet i det opkogte køkken på hans restau-

rant. Her drev han sit personale diktatorisk i jagten på at få de forjættede tre Michelinstjerner og dermed blive en af verdens bedste restauranter. Hans ekstremt brutale tone overfor de ansatte gjorde ham til en yderst kontroversiel herre. Sidenhen dannede restaurantkøkkenet dog platform for en række tv-koncepter med ham som frontfigur, ikke mindst *Hell's Kitchen*, en konkurrence, hvor forskellige lærlinge konkurrerede i et professionelt køkken, som Ramsey bestyrede med samme hårdhed som i dokumentarerne. Dem, der ikke kan leve op til de høje standarder og den behårde disciplin, bliver fysisk og verbalt ydmyget af lederen. I restaurantkøkkenet er der et tydeligt hierarki med Gordon på toppen. Det er ham, der definerer den gode smag, og det giver ham en magt over de andre i køkkenet.

Som det fremgår af denne parade af dvd'er med Gordon er det "hård" maskulin attitude med korslagte arme krydret med potente artefakter: store knive og ild. Foto: Jonatan Leer.

Gordon genopliver således hele myten om den uniformerede mandlige kok, omend i en mere brutal og individualiseret udgave end i det traditionelle tv-køkken. Gordon opererer med en hypermaskulin tilgang til madlavning og præsenterer en yderst traditionel manderolle. Det var netop denne gammeldags og fastlåste forståelse af det at være mand, som Jamie gjorde op med i *The Naked Chef*, hvor madlavning netop gav mulighed for at skabe en flydende maskulinitet som passede bedre til

det moderne liv. Gordon derimod står fast midt i det flydende, moderne liv. Han holder fast i de fasttømrede forestillinger om, hvad en mand er. Gordon er altså ganske bevidst om det moderne livs flydende karakter, men vil ikke acceptere det, han vil ikke flyde med. Han kommer således til at fremstå som det solide midt i det flydende. Gordon ser det som sin mission at genetablere orden og fasthed. Her finder han en model i restaurantkøkkenet, hvor alles rolle er fastlagt. Denne orden forsøger

han også i sine nyere programmer gennem forskellige madrelaterede strategier at eksportere til andre dele af samfundet. Her er der vel at mærke ikke kun tale om gastronomisk orden. Gordon vil brede social orden ud til hele samfundet. I denne proces bliver bestemte livsstilsformer præsenteret som ordentlige, mens andre bliver kategoriseret som uordentlige. Det mest slående eksempel her er i programmet *The F-Word*, hvor Gordon forsøger at få kvinder til at genfinde glæde ved at lave mad.

I en episode skal han lave et makeover af to "Bridget Jones'er", altså to modne kvinder som bor sammen i en lejlighed. Deres lejlighed er gennemsyret af uordenlighed. De kan ikke lave mad, og deres køkken fungerer primært som en (veludstyret) bar. Nærmest som en forlængelse af deres kulinariske inkompetence og deres "misbrug" af køkkenet, iscenesættes deres bofællesskab som en uønskelig situation og som en upassende forvaltning af deres liv. De burde ifølge Gordon følge deres "naturlige" skæbne i stedet for at feste sig igennem livet. Deres kulinariske inkompetence er altså et symptom på et større problem: de er stagneret i en teenageragtig tilværelse med fest, alkohol og – må man formode, hvis de er ægte Bridget Jones'er – en masse tilfældig sex. De to partypigers uansvarlige tilværelse gør, at de – i programets og Gordons beskrivelse – er nødt til at leve i et "unaturligt" fællesskab og uden at få børn.

Gordon kobler således den gastronomiske makeover med en romantisk makeover. Han viser ikke bare de to, hvordan man skal lave en middag, som enhver mand drømmer om - "Oldfashion steak

Her ser vi denne artikels forfatter som stor dreng. Det er et sløret stilbillede fra hans forsøg på selv at gøre sig som tv-kok dybt inspireret af Keith Floyd og den danske kok Henrik Boserup, som var hans store idoler i midten af 1990'erne. Så ungdomsskolens videokamera blev brugt at "lege" tv-køkken hjemme i forældrenes køkken. Foto: Jonatan Leer.

and chips" - han tager også med ud i byen, og på den lokale gågade støver han to dates, og potentielle familiefædre, op til pigerne. Alt er arrangeret efter de traditionelle koder for det romantiske heteroseksuelle møde: Kvinderne laver mad og stadser sig ud, mændene tager blomster med og er smagsdommere over kvindernes kokekunst. Således instrueret sætter de sig ved et firkantet bord med en mand og en kvinde på hver side, som to "forståelige" parvise enheder.

I denne sekvens udvider Gordon sin rolle som leder i restaurantkøkkenet til også at omhandle social ledelse og styring af subjekter i verden uden for det professionelle køkken. Han viser, at man kan overføre den orden, disciplin og selvkontrol, der hersker i det professionelle køkken til at genskabe orden i den flydende modernitet. Det gastronomiske make-over er derved direkte koblet med en disciplinering af de to kvinders liv.

Vejen til "den gode smag" er således uløseligt forbundet med vejen tilbage til traditionelle kvinderoller. Her bliver den gode smag nærmest et magtinstrument, som giver den mandlige kok magt til at etablere hierarki mellem mænd og kvinder og til at definere rigtige og forkerte kvinderoller.

TV-køkkenets ma(d)-skuliniteter og 'rigtige' mænd

Det moderne TV-køkken er en platform for meget forskellige måder at være mand på og hvor smag bruges til at artikulere maskulinitet. Fra Jamies flydende maskulinitet over brødrenes Prices mandelegestue til Gordons hypermaskuline genopretning af en normativ kønsorden. I dette lys er det interessant at tænke over, hvordan madlavning indgår i "rigtige" mænds liv? Megen forskning peger på, at mænd, der lever sammen med kvinder, i stigende grad deltager i madlavning i hjemmet,

men hvad det betyder, er ikke helt klart. Den positive læsning er, at madlavning er blevet en praksis, hvorved mænd kan integrere sig i hjemmet og det fælles husarbejde. Herved kan det anskues som en vej til større lighed mellem kønne. En anden og mere kynisk tolkning kunne være, at mænd i stigende grad engagerer sig i madlavning, fordi madlavning fylder mere i medierne, kobles til feterede mandlige kokke og dermed er blevet mere prestigefyldt. Herved fungerer madlavning snarere til at give mænd status og hævde sig over andet og mindre prestigefyldt 'kvindearbejde' i hjemmet. Mon ikke der er elementer af sandhed i begge læsninger? Det vil kommende forskning nok kunne kaste lys over. Foreløbig kan vi konkludere, at der er mange bud på, hvad "god smag" er (og gør) for mænd – både i tv-køkkenet og i samtalekøkkenet. ■

Videre læsning:

Aarseth, Helene & Olsen, Bente Marianne (2006). *Mat og maskulinitet i senmoderne familieliv. Norma 1 (1)*, 42-61.

Leer, Jonatan (2014). *Ma(d)skulinitet – maskulinitetskonstruktioner i europæiske madprogrammer efter The Naked Chef i lyset af den maskuline krise. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.*

Nyvang, Caroline (2013). *Danske trykte kokebøger 1900-1970. Fire kostmologier. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet*

JONATAN LEER, (PH.D. - MAG.ART.), POST-DOC, IUP (DPU), ÅRHUS UNIVERSITET. FORSKER I MAD OG KØN OG ER ANSAT UNDER FORSKNINGSPROJEKTET SMAGFORLIVET (WWW.SMAGFORLIVET.DK).

RIGTIGE MÆND GÅR TIL BARBER

Som opkomsten af et begreb som 'metroseksuel' markerer, er det i Danmark i dag blevet mere almindeligt for mænd at gå op i deres udseende – en praksis, som ellers har været anset som feminin. I Barber Shoppen i Aarhus, hvor mænd kan blive klippet og barberet af mænd, ses et klublignende fællesskab, hvor det at engagere sig i æstetiseringspraksisser er en del af et kollektivt dyrket maskulinitetsideal snarere end et individuelt projekt.

af CAMILLA BRÆNDSTRUP LAURSEN

” Her kan man gå op i sit udseende uden at være fimset. Jeg går ind for ligestilling på alle punkter. Mænd må jo også gerne have flot hår: [...] Det lyder lidt som en klische, men man kan dele alt med sin barber – det kan man ikke med damefrisører, selvom det er rart at få vasket hår af dem. Herinde kender man sin barber, og man får ikke samme klipping som alle andre. Mænd ligner hinanden for meget, synes jeg. Og så kan jeg godt lide, at man bare kan komme og hænge ud – sige 'hej' og drikke en øl.' ”

Ovenstående er den unge universitetsstuderende Christians beskrivelse af, hvorfor han bliver klippet og barberet i Barber Shoppen ti gange om året. Christian foretrækker at blive klippet af mandlige barberer frem for damefrisører. Han går op i at pleje sit udseende på en sådan måde, at han adskiller sig fra andre mænd, men søger samtidig det maskuline fællesskab, som barbershoppen tilbyder. Det samme gør shoppens ejer, Thomas, som fortæller, at hans udseende betyder 'alt'. Som

andre af shoppens kunder og ansatte mener disse to mænd, at en rigtig mand bør have et veltrimmet ydre. De opfatter ligeledes æstetiseringspraksisser som klipping og barbering som maskuline, selvom æstetisering i en nutidig dansk optik ellers typisk er forbundet med femininitet. Som Susan Bordo pointerede i 1999 i 'The Male Body', har mændene i de senere år bevæget sig over på kvindernes æstetiseringsdomæne, hvorved de er blevet objekter for kvinders blikke, som kvinder ellers

Barber Shoppen er dekoreret efter princippet: "Så længe væggene er hvide, er der plads til mere". Foto: Camilla Brændstrup Laursen.

har været det for mænds. Som en konsekvens af, at deres udseende er sat til skue, gør Barber Shoppen mænd meget ud af deres fysiske fremtoning. Herved kunne de beskrives som metroseksuelle i tråd med Niels Ulrik Sørensens afhandling 'Meget mere end metroseksuel' fra 2005, idet de er unge bosat i storbyen, som plejer deres udseende og ønsker at skille sig ud fra andre mænd. Uanset om Barber Shoppens mænd kaldes metroseksuelle, spornoseksuelle (en nyere betegnelse, som er en sam-

mentrækning af ordene sport, porno og metroseksuel) eller noget helt tredje, er de et interessant eksempel på, hvordan mænd indgår i klublignende fællesskaber med udgangspunkt i deres kønsidentitet. Mændene i shoppen kan ikke blot købe sig til en frisure, som gør dem maskuline, og dermed er shoppen ikke blot en butik, men en klub centreret omkring konstruktionen af et maskulinitetsideal, som indebærer æstetisering eller pleje af udseendet. Da maskulin æstetisering således

bliver et fællesanliggende, kræver det ikke kun penge at blive en del af klubben, men også moderigtigt tøj, tatoveringer, en undercut-frisure, samt evnen til at lave håndtegn og tale på en bestemt måde. Æstetiseringspraksisserne udspringer herved ikke nødvendigvis af individualistiske selvrealiseringsprojekter, hvor målet blot er at skille sig ud, men kan være udtryk for et maskulint fællesskab, som understøtter ideen om, at det ikke er feminint eller 'fimset' at pleje sit udseende. Som R. W. Connell i

Shoppen minder om en social klub, hvor snakken går på tværs af lokalet. Foto: Jamal Christensen, Alaoui Photo.

1995 påpegede i 'Masculinities', er maskulinitet netop en kollektiv praksis, fordi det først er som en del af en gruppe, at et individ for alvor fremstår som maskulint. Ligeledes er det først i kraft af medlemskabet af Barber Shoppens klub, hvor shoppens mænd gennem dyrkelsen af ens maskulinitetsidealer står sammen om at adskille sig fra andre mænd, at de for alvor anerkendes som maskuline. Denne anerkendelse høstes især inden for shoppens mure, men til dels også i vennekredsen og byrummet uden for shoppens, idet mændene snakker med deres venner om shoppens og bruger besøgene til at få opmærksomhed og ros.

Mandefællesskab i maskuline omgivelser

"Barber Shoppens er et vidunderligt sted, hvor mænd kan være mænd uden at skulle fyldes med

kvindeprodukter og tøsesnak". Sådan præsenterer shoppens ejer, Thomas, sit sted, som er en af flere barbershops, der inden for de seneste år er åbnet i Aarhus. Som en cementering af at shoppens er et maskulint rum, skal kvinder ifølge en uskreven regel betale en 'bøde' på 20 kroner for at komme ind. Denne symbolske straf måtte jeg selv betale, da jeg første gang var på feltarbejde i shoppens i september 2013. Flere kunder understreger, at shoppens er maskulin, hvilket især kommer til udtryk ved, at indretningen sætter en maskulin ramme omkring fællesskabet, hvor mænd kan blive klippet og barberet af mænd i barberstole fra 1940'erne og 50'erne. Stolene er vendt ud mod rummet frem for mod væggenes spejle for at indbyde til 'kammeratskab'. Som en midaldrende kunde udtrykker det, signalerer stolens placering, at det ikke blot handler om at be-

trætte sit eget spejlbillede fra barberstolen. Belysningen i rummet er dunkel, og væggene er pyntet med nummerplader fra Californien, pinupkalendere, postkort, samt billeder af biler og Elvis Presley. "Så længe væggene er hvide, er der plads til mere", fortæller barberen Hasse, idet han forklarer, at dekorationerne er gaver fra shoppens kunder. Ligesom de fem andre barberer er han klædt i mørke, løstsiddende bukser, sportssko og en skjorte. Han har ligeledes en del tatoveringer og bærer shoppens signaturfrisure: undercut, hvor håret er klippet kort i siderne, og det lange hår på toppen er tilbagestrøget. Til trods for kundernes forskellige alder og stil har stort set alle denne frisure. De fleste kunder har årskort og bliver klippet i shoppens hver anden eller tredje uge. Her hænger de ofte ud før eller efter klipping med en

Foto: Jamal Christensen, Alaoui Photo. "I bund og grund er det her jo bare et sted, hvor vi klipper hår", fortæller ejeren.

espresso eller en fadøl fra Aarhus Bryghus. At hænge ud i shoppen er således en yndet beskæftigelse, som også praktiseres af kunder, der ikke har en aftale om klipning eller barbering, men som kommer forbi for at snakke med bekendte blandt kunder og ansatte.

Maskulinitet og æstetisering – et dilemma

"I bund og grund er det her jo bare et sted, hvor vi klipper hår", bemærker ejeren Thomas, som er uddannet frisør. Barber Shoppen kunne da også minde om en frisørsalon: Størstedelen af kunderne kommer i shoppen for at blive klippet, og kvaliteten af klipning, redskaber og produkter prioriteres højt. Imidlertid fortæller barbereleven, Rami, at han aldrig overvejede at blive frisør, fordi "at være frisør er for fimset". Han anser det at barbære skæg og specialisere sig i herrefrisurer for at være

maskulint og vil ligesom Thomas nødtigt kategoriseres som frisør. Som Thomas siger: "Mænd går til barber, og kvinder går til frisør". For ham er forskellen på frisører og barberer, at frisører kun klipper hår frem for også at barbære skæg, og at de snakker meget om frisuren: "Jeg gider ikke alt det dér unødvendige snak om håret - jeg gør bare mit shit". Netop denne distinktion er væsentlig i det modsætningsforhold, som shoppens mænd konstant må søge at mediere: Mens det anses som umaskulint, hvis mænd er frisører eller befinder sig i en frisørsalon, opfattes det som maskulint, hvis de færdes i en barbershop og er velbarberede samt nyklippede. Mændenes æstetiseringspraksisser sætter dem i et dilemma, som udspringer af, at æstetisering som nævnt ellers primært har været praktiseret af kvinder og derfor kan opfattes som feminint. I overensstemmelse

med shoppens fortolkning af den rigtige mand bør mændene således være 'soignerede', mens de må undgå det feminine eller 'fimsede'. At mændene netop anvender ordet 'soigneret', er en del af deres distinktion fra det feminine, idet ordet peger på et ideal om at holde sig pæn og ren snarere end at pleje sit udseende i overdreven grad. I Barber Shoppen tager en klipning gennemsnitligt 15 minutter, og der bliver hverken brugt tid på hårvask, hovedbundsmassage, føntørring eller "det der unødvendige snak om håret". Der er fokus på klipningen eller barberingen, og som Thomas understreger flere gange, er det "meget simpelt".

I forbindelse med dilemmaet omkring æstetisering og afvisningen af det feminine eller 'fimsede', kan Barber Shoppen ses som en social klub, hvor forestillinger om maskulinitet konstrueres og dyrkes i et fællesskab. Æstetisering

"Her kan man gå op i sit udseende uden at være fimset", mener en ung kunde.
Foto: Jamal Christensen, Alaoui Photo.

som maskulin praksis understøttes yderligere af omgangsformen i shoppen, som både kunder og barberer opfatter som maskulin.

En social klub for mænd

Barber Shoppen fungerer som mere end blot en shop, hvor mænd kan blive klippet eller barberet. Således er shoppen et sted, hvor mænd hænger ud, kommer for at hilse og få en øl, selvom de ikke har bestilt tid, holder polterabender og gør klar til at tage til

fest. Især fredag eftermiddag minder stemningen om noget, der kan findes på en bar: Høj musik strømmer ud af højtalere, shoppen er fyldt med højroastede kunder, som selv henter øl fra fadølsanlægget, og fordi mange kender hinanden, går snakken på tværs af lokalet:

"Omkring klokken 14.30 kommer en gruppe på to midaldrende og en ung mand ind i shoppen, iklædt ens ternede skjorter. [...] Den unge henter øl til sig selv og

de andre fra fadølsanlægget undervejs, og de skåler flere gange. Selv undervejs i klipningen beder den unge om 'drikkepauser'. Han løfter ølglas og nikker mod barberen og sine familiemedlemmer: 'Skål, de herrer'. [...] Efter tre kvarter og to-tre fadøl forklarer den unge mand barberen, at de skal videre i byen for at mødes med 'kvinderne'. Da han går, råber han højt 'tak for i dag' og vinker ud i rummet." (uddrag af feltnoter, 3/1 2014).

Den unge kunde, som her beskrives, kommer ofte i shoppen og er en del af det sociale fællesskab. Med undercut-frisuren, den hjemmевante færden i lokalet og hilsen til alle kunder og barberer, er han med i den klub, som Barber Shoppen kan siges at udgøre. En klub, hvis medlemmer ifølge ejeren Thomas har mere til fælles end blot interessen for hår: "Når man går derude, bruger man en slags bandeord, men når man har været herinde, bruger man en anden". Barbererne bruger de samme bandeord og slangudtryk, for eksempel 'helt sikkert', 'for satan da' og 'swell' (et amerikansk udtryk af ældre dato, som understøtter shoppens retrostil). Eftersom denne jargon gives videre til kunderne, kommer den til at karakterisere det sociale fællesskab. Det samme gør samtaleemnerne. Muligvis er det, som kunden Christian påpeger i mit indledende citat, en klischeé, at en mand kan dele alt med sin barber, men snakken går i hvert fald livligt på alt fra kærester og scoringer til fodboldkampe, drukture, tømmermænd og gyserfilm. Således medvirker både kunder og ansatte til at skabe et maskulint fællesskab i shoppen, hvilket for eksempel også ses ved, at kundernes

gaver bidrager til indretningen.

Klubstemningen, jargonen og den omklædningsrumslignende snak giver Barber Shoppen karakter af et backstageområde, hvor mændene kan være sig selv. Som Christian fortæller, kan han slappe af i shoppen: "Andre steder skal man tit have en facade eller leve op til noget". Som backstageområde er shoppen et rum afskåret fra den øvrige verden, hvor mændene kan pleje deres fysiske fremtoning. Mændene kan i dette rum, hvor kvinder ikke har adgang, forberede sig på at blive objekter for kvinders blikke. Dog kan mændene ligeledes forstås som objekter for deres eget køns blikke, idet de også plejer deres udseende for mandlige venners og 'klubmedlemmers' skyld. Således opnår mændene ikke blot anerkendelse fra kvinder og mænd uden for shoppens mure, men også fra mænd inden for shoppen selv. Her opbygges et fællesskab omkring forestillingen om, at medlemmer af Barber Shoppens klub er rigtige mænd. Grundet denne fælles idealisering af en type maskulinitet, som udover den gængse frisure og jargon indebærer æstetiseringspraksisser, stiller shoppens mænd ikke spørgsmålstegn ved, om det er feminint eller 'fimset' at pleje deres udseende i en grad, som ellers har været forbeholdt kvinder. Tilsvarende ser de det som legitimt at nyde de omgivelser, som i min optik ellers kunne minde om en frisørsalon, men som de som en afstandtagen fra det feminine kategoriserer som en barbershop. De støtter hinanden i, at "her kan man gå op i sit udseende uden at være fimset", og "her må man gerne snakke om hårkure og specialshampoo". I denne kollektive

udøvelse af maskulinitet forstås æstetiseringspraksisser altså som en naturlig del af mandeidentiteten. Jævnfør Connells pointe om, at et individs maskuline identitet først cementeres, når det indgår i en gruppe, er medlemskabet af Barber Shoppens klub af stor betydning for mændenes kønsidentitet. Således anerkender shoppens mænd især de mænd, som skiller sig ud fra mænd uden for shoppen ved at engagere sig i de samme æstetiseringspraksisser som andre mænd i shoppen. Det er netop denne anerkendelse, som medvirker til, at mændene kan skabe et backstagemiljø, hvor deres forståelse af maskulinitet som noget, der er forbundet med æstetisering, er den mest accepterede.

Individualistisk æstetisering eller æstetiseringsfællesskab?

Som medlemmer af Barber Shoppens maskuline klub får mændene et netværk eller fællesskab, som kan give dem status som rigtige mænd, der fremstår 'soignerede', men som i kraft af klubbens idealisering af det at pleje sit udseende ikke opfattes som værende for feminine eller 'fimsede'. Denne maskuline anerkendelse opnås især inden for shoppens mure, men også i vennekredsen og byen. I tråd hermed medvirker Barber Shoppens sociale fællesskab og den anerkendelse, mændene kan høste som medlemmer, til at forme deres forståelse af maskulinitet samt legitimere deres udøvelse heraf. Det kollektive element i denne maskulinitetsdefinition og -dyrkelse afspejles blandt andet i kundernes gaver til shoppen, som kan ses som et udtryk for, at shoppens brugere medvirker til at drive det maskuline fællesskab. Set i

lyset af den måde, hvorpå mændene i Barber Shoppen indgår i et maskulint, klublignende fællesskab, hvor de står sammen om at skille sig ud som rigtige mænd, er maskulinitet ikke blot et identitetsprojekt, som drives i ensomhed. Til Niels Ulrik Sørensens beskrivelse af metroseksuelle som mænd, der føler sig alene om deres identitetsprojekter og ikke vil sammenlignes med andre, kan det således tilføjes, at engagementet i æstetiseringspraksisser lige så vel kan udspringe af et fællesskab. Barber Shoppen udgør her et eksempel på et sådant fællesskab, hvor mænd kan være objekter for hinandens blikke, og hvor det at pleje sit udseende giver maskulin anerkendelse i kontrast til betegnelser som feminin eller 'fimset'. ■

Videre læsning:

Connell, R. W. *Masculinities*. Polity Press. Cambridge 1995.

Laursen, Camilla Brændstrup. *Maskulinitetens dilemmaer. I: Social Kritik*, 2014: 26(139).

Sørensen, Niels Ulrik. *På kanten: Æstetiseringen af det maskuline og heteroseksuelle blandt unge mænd i en senmoderne storby. I: Norma*, 2006: 2.

CAMILLA BRÆNDSTRUP LAURSEN ER STUDERENDE I ANTROPOLOGI OG ETNOGRAFI VED INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND, FACULTY OF ARTS, AARHUS UNIVERSITET.

”NÅR BARSKE DRENGE LÆSER BLID POESI”

Maskulinitet, følelser og litteratur -
et studie af læsegrupperne
i Ringe Statsfængsel

Et fængsel er en barsk mandeverden, hvor traditionelle maskuline værdier såsom hårdhed, styrke og modstand mod svaghed hersker. En verden, hvor der ikke udtrykkes og tales om følelser. Eller gør der?

af PERNILLE BRÄUNER

I det lukkede statsfængsel i Ringe afsoner både mænd og kvinder, men hovedparten af de indsatte er unge mænd (15-25 år), med domme på op til 16 år, for bl.a. grov vold, drab og narkokriminalitet. På overfladen synes de nævnte maskuline normer at holde stik – men under den rå overflade gemmer der sig et mere nuance-

ret billede af de mandlige indsatte og deres maskuline selvopfattelse. Siden august 2013 har læsegrupper med udspiring i metoden 'guidet fælleslæsning' været et tilbud til de indsatte i Ringe Statsfængsel. Metoden baserer sig på højt-læsning og fælles refleksion, og personen der faciliterer og leder grupperne kaldes en læseguide. I

fængslet er det stort set kun mænd, der har valgt at deltage, hvilket rejser en række interessante spørgsmål, såsom; hvorfor har disse 'barske drenge' valgt at mødes en gang om ugen for at læse og diskutere noveller og digte? Hvad får de ud af det? Og - hvad sker der med deres maskuline selvopfattelse, når de via litteratu-

ren konfronteres med egne og andres følelser, tanker og holdninger?

I Ringe Statsfængsel vægtes forholdet mellem indsatte og medarbejdere højt, idet alle ansatte gennemgår en såkaldt 'systemisk efteruddannelse' med fokus på empati og anerkendende kommunikation. Som en fængselsbetjent forklarer: "Fungerer relationerne, så fungerer sikkerheden også". Relationsarbejde og sikkerhedsarbejde går således hånd i hånd, og giver bedre forhold for alle parter. Denne prioritering er en af årsagerne til, at man har valgt at afprøve metoden guidet fælleslæsning i fængslet. Man er også interesseret i, om læsegrupperne har en positiv effekt i forhold til deltagerens personlige og sociale færdigheder samt deres læringsmæssige udvikling.

Følelser, refleksioner og udveksling af holdninger

Vi sidder i en stor blød læderhjørnesofa i opholdsstuen på Kontakten, som er en træbygning adskilt fra resten af fængslet. Her bor en gruppe indsatte, som alle har misbrugsproblemer, og som har valgt at tage imod fængslets misbrugs- og psykologbehandling. De er afskåret fra resten af fængslet, hvilket betyder, at de ikke må have kontakt med de andre indsatte. Bryder de denne eller andre regler, flyttes de fra Kontakten, enten i isolation eller til en af de andre afdelinger.

Det er første gang, jeg er med til fælleslæsning i gruppen, og kun tredje gang denne gruppe mødes. Fem indsatte er mødt op, fire mænd og en kvinde. Kvinden deltager dog kun denne ene gang. Ved alle de efterfølgende læsegruppemøder er der således kun

mænd. Nogle af mændene har allerede siddet inde i længere tid, andre er lige kommet til. Fælles for dem alle er dog, at de har flere års afsoning at se frem mod. Der er en god og afslappet stemning i gruppen. Der drikkes kaffe og the og spises småkager medbragt af den kvindelige Læseguide, som også fungerer som dansklærer for deltagerne. På denne måde er det hendes intention at skabe et fysisk og mentalt rum til litteraturlæsning, som er anderledes end fængslets danskundervisning. Vi starter med at læse novellen 'Vingelag' af Peter Seeberg. Dette er en historie om en otteårig drengs undren og afprøvning af forskellige materialers – træ, glas, jern – styrke. I historien ender drengen med at kaste sig ud fra en klippe, fordi han konkluderer, at vand og luft må være det stærkeste, idet disse ikke kan gå i stykker. I gruppen er der stor talelyst, flere kommer med umiddelbare tanker og refleksioner i forhold til historien. (L=læseguiden):

L: Ja og så synes jeg også, at det er sjovt han siger, at vandet har glemte det. Vandet glemmer det, når man kaster en sten i det.

Bo: Han ku ikke rigtig gribe solstrålen.

L: Nej, hvor var det nu, det var?

Bo: Midt på side 95.

L: Nåh ja, næh eller støvet - det kan han heller ikke gribe. Det er rigtigt, men det synes jeg også er et mærkeligt sted: "Ikke engang rundt var det, usynligt uden for, alle steder ude og inde ikke til at fange - hvor var det snedigt."

John: Det forstås jeg ikke...

Peter: Nej, det gør jeg heller ikke...

L: Som om støvet er snedigt, eller hvad?

John: Eller er det meta for fælder?

L: Det ved jeg ikke?

Bo: Det er dig, der er klasselæreren.

L: Nåh ja, men altså jeg er ikke kloget på det her end jer, det er jeg ikke, og det er meget vigtigt. Men altså, jeg synes, det er mærkeligt, det her, men jeg synes også, det er sjovt, at han ligesom synes, at noget er snedigt, som om det tænker, ikke?

Bo: Jamen er han en person, der tror eller tænker, at alt er i live, eller hvad?

L: Måske.

Peter: Ja det er jo egentligt mærkeligt, for alle planter er jo levende, og de tænker. Eller det kan jo så diskuteres, om de gør.

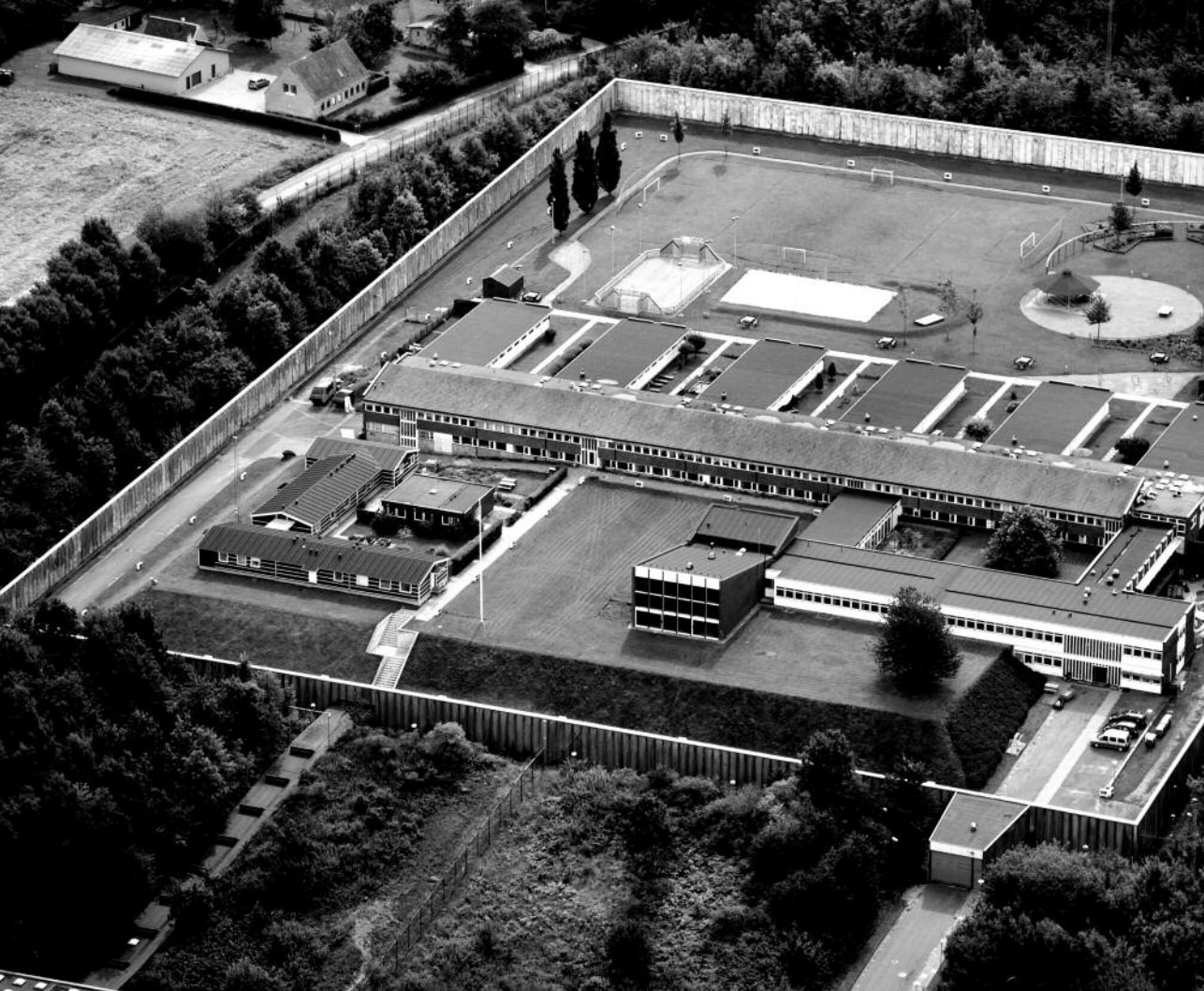
Søren: Det mener jeg, de gør.

Peter: Det mener jeg også.

Bo: Aahhh - tænker de?

Under de efterfølgende interviews nævner flere, at noget af det bedste ved fælleslæsningen er, at man via de forskellige kommentarer får nye vinkler på historien, hvilket udvider oplevelsen. Samtidig giver det et socialt udbytte, idet kendskabet til hinanden udvides. Pludselig får man via den fælles tekstlæsning mulighed for at udtrykke sin holdning til et emne, som man ellers ikke ville have diskuteret med andre på grund af fængslets generelle norm om at bevare en hård maskulin facade. Normalt er den daglige dialog mellem mændene i fængslet præget af en barsk tone, hvor det handler om ikke at blotte sig, så andre tænker, at man er svag eller usikker. I læsegruppen udvides relationen til de andre indsatte, hvilket øger trygheden og fællesskabet mellem mændene. Som en deltager forklarer det i et interview:

Jeg kan godt lide det der med, at der er meget socialt med ind. Det at man sidder og snakker i en gruppe

Ringe Statsfængsel - træbygningerne i venstre hjørne er afdelingen Kontakten.

sammen, og man kan sidde og komme ud med sine holdninger til det, og de kan komme med deres holdninger. Altså, jeg snakker jo lige godt med alle sammen, men når jeg sidder i den her gruppe her, så lægger jeg mærke til, at mange af de holdninger jeg har, dem har de sgu også, og sådan noget. Det er sgu meget fedt.

L: Gør det, at du føler dig mere tryk med dem, eller hvordan?

Ja, altså. Jamen, det gør det. Altså, i hvert fald, jeg kan huske lige i star-

ten, der var det sådan lidt.. Øhm... Der tænkte jeg sådan, "altså, jeg ved sgu ikke om jeg skal komme med mine holdninger, for så tænker de bare jeg er psykopat eller et eller andet" (griner).

På grund af fængslets maskuline kodeks er der risiko for at blive opfattet som "psykopat", hvis man indvier andre i sine personlige tanker og holdninger. I læsegruppen tør man, på trods af dette kodeks, langsomt åbne op for sine personlige tanker og følelser. Et andet ek-

sempel på, hvordan holdninger og personlige refleksioner igangsættes via læsningen og deles i gruppen, er nedenstående uddrag fra et læsegruppemøde, hvor der sluttes af med Grethe Riisbjerg Thomsens digt "At blive menneske":

*L: Nej, giver det mening, først når du har mistet alt, når du har blødt og lidt, får du dit eget ansigt, som for evigt kun er dit?
(Lang tavshed).*

L: Tror I man får noget ud af alt det, man har blødt og lidt?

Kim: Det gør man jo, for eksempel de ting, jeg har gennemgået i mit liv, det har gjort mig til den person, jeg er den dag i dag, jo. Så jeg har fået noget ud af, at jeg har haft en hård barndom og så'n nogen ting. Det har gjort mig til den person, jeg er i dag. Og tit så tænker jeg, at det ku være fedt og lave det om, men.... øhh igen... det vil jeg heller ik, for så var jeg måske ik så stærk som jeg er. Altså psykisk og sådan noget i forhold til andre mennesker.

L: Så var der måske ikke nogen, der

ville hviske: "Se, der går et menneske"? Når du går forbi – metaforisk. Kim: Ja ja, men hvor for eksempel hvis jeg nu mister en, så tænker jeg, selvfølgelig er det da trist... men.. men det er ik noget der, altså det hjælper ik noget, hvis jeg begynder og sidde og græde over det. Altså det ændrer ikke på, om hun blir levende eller ikke blir levende. Hun er død og så'n er det og og og så'n er livets gang så, og og jeg ved jo det kommer til alle engang, på et tidspunkt.

John: Det er sundt og græde nogle gange osse.

Kim: Ja ja, men det ved jeg godt, men jeg lærte jo bare, det var forkert af min far. Altså jeg fik bare lussinger og så'n noget... og... fik at vide jeg var en svans, hvis jeg græd og så'n... så så så... Det har jeg lært siden jeg var 12 år gammel, at det gør man bare ikke.

John: Jeg er med i en Facebook gruppe, der hedder "Rigtige mænd græder", meld dig ind i den!

L: Meld dig ind i den! Det var en opfordring.

John: Vi mangler supporters (griner).

Kim: Ha ha - supporters!

Læsning af et digt og efterfølgende spørgsmål fra læseguiden vækker følelser og giver anledning til personlige refleksioner hos deltagerne. Samtidig opstår en diskussion og udveksling af holdninger om, hvorvidt det er sundt for mænd at græde. I modsætning til den ofte stereotype idé om kriminelle mænd som følelseskolde og ureflekterede viser ovenstående, at disse mænd både vil og kan tale om følelser og svære oplevelser i barndommen. Fælleslæsningen skaber således et rum, hvor mænd kan være sammen på andre måder, end det ellers er muligt i fængselsverdenen.

Litteratur og læsning

I læse- og samtaleprocessen omkring litteraturen synes der at opstå et rum, hvor følelser, minder og refleksioner vækkes til live og giver læserne et personligt og socialt udbytte. Men hvordan og på hvilken baggrund opstår dette rum? Siden Aristoteles har man indenfor litteraturforskningen været optaget af, hvorvidt og hvordan litteraturen påvirker os som mennesker såvel følelsesmæssigt og mentalt i vores adfærd overfor hinanden. Forskningen fokuserer blandt andet på litteraturens evne til at vække emotionel genkendelse hos læseren. Der opstår imellem læseren og læsningen en ekstra dimension, en sammensmeltning af en ydre og en indre "stemme", "an inner voice also simultaneously outside itself, on paper", som den britiske professor i litteratur Philip Davis udtrykker det i bogen 'Reading and the Reader' fra 2013. Nyere forskning indenfor fiktionspsykologien peger på, at læsning af fiktionelitteratur kan øge vores evne til at forstå andre og styrke empatiske og sociale kompetencer (Kidd 2013). Dette sker, fordi fiktionen har en unik evne til at lede læseren ind i en forestillingsverden og frembringe kognitive simulationer af menneskets sind og vores mangfoldige sociale verdener, med følelsesmæssige konsekvenser for læseren (Mar & Oatley 2008). Flere studier har ligeledes belyst, hvad der sker, når læseoplevelsen foregår sammen med andre, som i læsegrupper (Dowrick et. al. 2012). Hypotesen er, at 'fælleslæsning' er i stand til at skabe en oplevelse af socialt sammensmeltende tilstedeværelse i deltageren, der muliggør en følelse af subjektiv og fælles oplevelse samtidig.

En af de mange fængselsgange der forbinder afdelingerne.

To af de indsatte er ved at forberede frokost i køkkenet på Kontakten.

Litteraturen som 'fælles tredje'

Guidet fælleslæsning blev introduceret i Danmark i 2010 via den frivillige organisation *Læseforeningen* (www.laeseeforeningen.dk), der uddanner og træner læseguides samt opretter og koordinerer læsegrupper landet over. Det handler ikke kun om at tale om teksten, men som Læseforeningen beskriver det, er det den levende oplevelse af at være fælles om en tekst og dele de forskellige oplevelser og læsninger, der bliver bragt sammen. Læsegrupperne i fængslet synes at skabe et frirum, hvor mændene slapper af, hvorfor de ikke har brug for at bevise deres maskuline styrke via aggressiv og voldelig adfærd. I læsegruppen er fokus drejet væk fra dem selv, og i stedet mod det, man kan kalde 'et fælles tredje', nemlig litteraturen.

Dette fokus kan samtidig udligne roller og hierarkier, som ellers er markante i fængselsregi. På

trods af, at man i Ringe Statsfængsel arbejder meget med relationerne mellem indsatte og medarbejdere, eksisterer der en tydelig magtfordeling og et til tider anspændt forhold mellem fængselsbetjente og indsatte. Dette kommer konkret til udtryk ved, at de indsatte er underlagt betjentenes vilje til at låse dem ind og ud, og at de ikke kan bevæge sig rundt uden en betjent. Umiddelbart efter det første læsegruppemøde jeg deltog i, oplevede jeg, hvordan litteraturen er i stand til at udligne hierarkier mellem de to grupper momentant. Et par af deltagerne, Læseguiden og jeg er i gang med en snak om yndlingsdigte, da en fængselsbetjent kommer forbi. Fængselsbetjenten blander sig i samtalen, for han har da også et yndlingsdigt, og han prøver at komme i tanker om, hvad det hedder. Det viser sig, at både han og en af de indsatte begge er meget begejstrede

for Dan Turéll, og snakken går livligt, hvem er det nu han er? Og hvad har han skrevet? I løbet af de 5-10 minutter samtalen varer, udlignes roller og hierarkier – hver har deres opfattelser og præferencer, men vi deltager alle i samtalen på samme præmisser. Litteraturen er således via fælleslæsningen i stand til at skabe nye sociale rum, relationer og måder at gøre maskulinitet.

Et følelsesmæssigt frirum

At læse skønlitteratur og poesi er på ingen måde en aktivitet, man forbinder med mandlige langtidsfanger. Fælleslæsningen som socialt inkluderende metode kan dog skabe et socialt rum, hvor mændene med udgangspunkt i litteraturen får mulighed for at bearbejde og udtrykke personlige følelser og refleksioner. I gruppen styrkes litteraturens evne til at vække personlige følelser og tanker hos de indsatte mænd, og dette synes

at udvide deres maskuline selvopfattelse og deres sociale forståelse. De oplever, at en litterær tekst kan opfattes på flere måder, hvilket udvider synet på og forståelsen for andres holdninger og synspunkter. De oplever 'emotionelle genkendelser' – hvilket får dem til at reflektere over sig selv og deres egen identitet; og de giver udtryk for, at de "lærer noget", ikke blot skrive- og læseteknik, men også om sig selv og hinanden. Samtidig oplever fængslets personale og ledelse, at læsegrupperne har en miljøterapeutisk effekt, idet relationerne mellem personale og indsatte udvides.

Undersøgelsen af læsegrupperne i Ringe Statsfængsel er interessant, fordi den viser, hvorledes den barske og rå maskulinitet, der på overfladen performs af mandlige indsatte, kan udfordres og påvirkes i mødet med litteraturen - og herigennem synliggøres et anderledes og mere nu-

anceret billede af indsatte mænd og deres maskuline selvopfattelse. Når mændene i læsegruppen konfronteres med deres følelser og oplever at kunne tale med andre mænd om følsomme personlige emner, igangsættes individuelle og sociale udviklingsprocesser, der giver anledning til refleksion og selvindsigt, og som kan medvirke til at løsrive dem fra dels deres egen identificering med et stereotypt maskulint ideal, dels omverdenens opfattelse af dem som ufølsomme og afstumpede individer, der ikke i stand til at reflektere og filosofere over deres eget og andres liv og eksistens. ■

Forslag til videre læsning:

Leder, Drew (2000): *The Soul Knows No Bars – Inmates Reflect on Life, Death & Hope*. Cumner Hill, Oxford OX2 9JJ, England.
Kidd, David C., and Emanuele Castano (2013): *Reading Literary fiction improves theory of mind*. Sci-

ence 342.6156.

Steenberg, Mette (2014): *Literary reading as a technology of the mind: An exploratory study on social forms of reading*. In: McKechnie, Lyhne (E.F.), Knut Oterholm, Paulette M Rothbauer and Kjell Iver Skjerdingstad, eds. *Plotting the Reading Experience: Theory/Practice/Politics*. Wilfrid Laurier University Press.

PERNILLE BRÄUNER ER CAND.MAG. I ETNOGRAFI OG SOCIALANTROPOLOGI, AU. ANSAT SOM FORSKNINGSASSISTENT VED INTERACTING MINDS CENTRE, AU. HAR BLA. UDFØRT LÆNGERE FELTARBEJDE I LOUISIANA, USA MED FOKUS PÅ MUSIK, IDENTITET OG SOCIALITET.

HAR SIDEN 2013 FORSKET I LITTERATUR SOM SOCIAL TEKNOLOGI. FELTARBEJDET I RINGE STATSFÆNGSEL ER UDFØRT I PERIODEN FEBRUAR-MARTS 2014.

Alle billeder er officielle billeder af Ringe Statsfængsel.

ACTIONMÆND OG PÅKLÆDNINGSDUKKER -IDENTITETERS SKILLEVEJE I SIBIRIEN

Man kunne sikkert forestille sig, at blot det at vokse op i Sibirien ville gøre drenge til rigtige mænd i en fart, men den sociale og økonomiske udvikling i Ruslands bagland flytter i øjeblikket på forestillingerne om, hvad maskulinitet egentlig er. Denne artikel viser, hvordan en gruppe unge drenge fra evenminoriteten famlende bevæger sig på kanten af voksentilværelsen. De slås med at sammensætte deres egne maskuline identiteter ved at spejle sig i venner og idoler, mens de forsøger at leve op til familiens forhåbninger samt deres egne forventninger til fremtiden.

af *TOBIAS LYBECH BOJESEN*

En uge i køkkenet

Bedstemor er fløjet med helikopteren til den nærmeste sundhedsklinik til en rutineundersøgelse. Der er kun hundrede kilometer, men det kan tage mange dage, før der igen flyver en helikopter eller kører et larvefodskøretøj over den uvejsomme tundra tilbage i den anden retning. Landsbyen hedder Khailino og huser godt fem hundrede mennesker. En af dem er attenårige Lyosha. Lyosha og hans venner er russiske statsborgere, men de har

tydelige asiatiske træk. Hans mor tilhører evenminoriteten, som traditionelt har levet som rensdyrnomader, og hans far er russer og kom hertil som arbejder i halvfjerdserne. Den sovjetiske stat kollektiviserede og standardiserede rensdyrdriften i det Nordlige Rusland over en lang årrække begyndende i fyrernerne, for derefter at kollapse i slutningen af firserne og igen overlade de små afsidesliggende samfund til sig selv. Rensdyrdriften var også nær kollaps i starten af halvfemserne, og er her

aldrig kommet sig rigtigt siden. I dag lever landsbyen i udstrakt grad af laksefiskeri i floderne. Fiskeriet suppleres af jagt om vinteren samt af grøntsager, der vokser frodigt under den korte, men varme sommer i køkkenhaver og plastikdrivhuse foran de små skæve træhuse. På denne dag, i anledning af Bedstemors fravær, udbryder Lyosha begejstret: 'Vi har huset for os selv'. Vi forlader huset og henter Ivan, Tjit, Mischa og et gevær. Der er højt humør, mens vi går forbi de små køkkenhaver og de

Man skal tidligt i gang hvis man skal lære floderne og tundraen ordentligt at kende.

Lyosha sidder i bedstemors lyserøde morgentøfler og ryger en cigaret i en frostkold forgang.

Bedstemor slagter en laks i badekaret.

overdimensionerede drivhuse, der bugner af tomater, agurker, kål og dild. På vej ned ad floden tømmer vi et par laksefælder, der tilhører Ivans familie. Der er ikke mange så sent på sæsonen, men nok til aftensmaden de næste par dage. Bagefter tager vi på jagt og cruiser hastigt ned ad floden i motorbåden, mens Eminem rapper diskant fra en mobiltelefon. Ti ænder flyver forskræmt op foran os, og Tjit tømmer det semiautomatiske haglggevær hen over hovederne på os andre. Otte høje skrald, og én and tumler mod jorden. Ingen af os er de store skytter, men der er heller ingen af os, der gider plukke ret mange ænder. Resten af dagen udvikler sig til en druktur hjemme i Bedstemors tomme hus. Tjit, Lyosha, Ivan, Misha og mig selv.

Det starter med et brøl, men festen ender hurtigt, da det viser sig, at de fire 18-20-årige mænd samt undertegnede er stærkt påvirkelige overfor de to liter 65 % hjemmebrændt, som Tjit har medbragt. Efter tre glas danser vi, efter fem slås vi, og resten er usammenhængende og sløret. Jeg vågner op på gulvet med Mishas hovede på mit ben og Tjits ondsindede ånde i ansigtet. Jeg kigger op og ser Lyosha, der står ved komfuret og laver morgenmad til os alle sammen, inklusiv tre nytilkomne unge mænd, der har medbragt en toliters flaske med hjemmebrændt og en røget spegepølse. Fra da af og en uge frem er Bedstemors køkken omdannet til et mandeværtshus, og der dukker nye folk op hver dag.

De fleste mellem atten og tredive år og på udkig efter selskab og et sted at hænge ud.

Evig ungdom

En af dem, der kommer ind af døren, er Pasha. Han er næsten fyrre og betydeligt ældre end de fleste i køkkenet, men han passer overraskende fint ind i gruppen. Jeg taler med ham flere gange, han er meget reflekteret og deler gerne sine tanker om vores opståede fællesskab. "Vi er ungdommen. Vi er ugifte og officielt uden arbejde. Vi er sæsonarbejdere, og sæsonen er slut." Pasha drikker og har det lige så sjovt som de andre, men han tager en slags ejerskab over begivenhederne. Han sørger for, at de yngste ikke kaster op på sig selv, og at der bliver bragt mad ind i

Tjit ser amerikanske dollars for første gang og udbryder mistroisk: "Er det rigtige dollars? Kan man købe en øl i en amerikansk bar for dem her?"

køkkenet og ikke kun spiritus. Han udpeger folk til at rense laks i badekaret og andre til at stege dem på komfuret. Han tjekker endog, at vaskemaskinen bliver fyldt, før den bliver startet. Lyosha fortæller, at Pasha er tidligere officer i den russiske hær. Jeg kan tydeligt mærke, at der er en særlig respekt omkring ham, og at flere af drengene ser op til ham, selvom Pasha selv kæmper med mange af de problemer, han fremhæver overfor mig. Hans analyse af de unge mænd i køkkenet er meget rammende. Mændene er landsbyens ungdom. De kæmper med mandeidentiteterne, fordi der er en række strukturelle barrierer, de har svært ved at overskride, og fordi de har få stærke rollemødder omkring sig. De unge mænd

har ikke rigtigt arbejde. De kan ikke forsørge en familie året igennem, og det gør dem ikke attraktive som ægteskabspartnere. Der er heller ingen af dem, der er gift. De er på mange måder fanget i ungdommen, selvom de ældes og får skæg på kæben og hår på brystet. Overgangen fra dreng til mand er blevet usikker og langstrakt som følge af de økonomiske problemer og sociale forandringer, som landsbyen gennemlever. Det er seks år siden sidste bryllup i landsbyen, og mange mænd mangler arbejde store dele af året. Det officielle arbejdsmarked i byen er i praksis faldet fra hinanden. De få officielle jobs, der findes i byen, er for en stor del besat af kvinder. Det er kvinder, der sidder i de små butikker, på postkontoret, i admini-

strationsbygningen og i bankens minimalistiske lokalafdeling. Mange af mændene arbejder med den grå økonomi, som ikke registreres nogen steder, men som udgør en afgørende indtægt i flere hushold. De fisker, jager og samler bær og svampe på floderne og tundraen. Det er meget sæsonbetinget og giver ikke relevant erfaring i forhold til et eventuelt lønarbejde andre steder i Rusland. Under sovjettiden var der rensdyrdriften på statsfarmen, en stor transportsektor og endog en biograf, som mændene arbejdede med. I dag kan man spore arbejdsmarkedets tilstand helt ind i familiestrukturerne. Mange af de unge bor hos deres bedsteforældre, fordi deres forældre er flyttet til større byer sydpå, eller endog helt over på den

europæiske side af Uralbjergene for at finde arbejde. Deres fædre kan være op til otte tidszoner væk og nærmest fraværende fra deres liv. Tjit fortæller, at han primært husker sin fars totale nedtur og massive druk op gennem halvfemserne og starten af nullerne, da Sovjetstaten var kollapsede om ørerne på dem, og landsbyen stod uden indtægt eller sikkerhedsnet. Mange af drengene er derfor meget søgende i deres forestillinger om voksenlivet og en maskulin identitet. Der er intet facit, og drengene samler inspiration og spejler deres identitet i alt omkring sig, hvilket vi kan se, hvis vi vender tilbage til episoden i køkkenet.

Manddom

Uri dukker også op en morgen i Bedstemors køkken. Han er mere end et hovede højere end de andre og må dukke nakken for at komme ind af døren. Han er halv ukrainer og halv even. Han tager sin T-shirt af, før han sætter sig. Det har vi andre for længst gjort, og de fleste sidder kun iført bukser. Uris brede overkrop er dækket af tatoveringer. Nogle siger, at han har fået dem i hæren, men rygterne antyder, at de kommer fra et fængselsophold. Han sætter sig ned ved siden af mig, lægger en hånd på min skulder og taler til mig med en stemme, der runger dybt som et fuldt bemandedt russisk herrekor. "*Har du en kæreste*", spørger han mig med et lumske smil, der afslører hans guldbesatte fortænder. Jeg nikker og tilføjer lidt frygtsomt, at hun er langt væk. Han griner let. "*Nej, jeg mener, har du en kæreste her? Pigerne her elsker sådan en som dig. Blond og fuld af muligheder.*" Han stirrer på mig et øjeblik, før han slår en latter op og hælder et

glas vodka op til os hver.

Udvide horisonten

Min egen identitet bliver tit bragt i fokus, når vi snakker, og jeg bliver af drengene brugt som et undersøgelsesperspektiv på, hvad landsbyen ikke er; hvordan andre mandeidentiteter kan udspilles, samt hvilke muligheder de har for at erobre verden udenfor landsbyen. Min maskulinitet bliver omdrejningspunkt, når mine færdigheder i forhold til tundraen og floderne, for ikke at tale om mit snublende russisk, får mig til at fremstå næsten komisk. Når jeg hænger en kedel over et bål, falder den ned og slukker bålet. Det er evigt sjovt. Men til trods for en del drilleri bliver der lagt mere energi i at undersøge mig som højtuddannet og med en stor viden om verden udenfor Khailino. De anerkender, at jeg er gæst her på deres ekspertområde, mens de omvendt taler om storbyen, som om de har tilbragt deres liv mellem højhuse. I mangel på mandlige lokale forbilleder søger drengene i vid udstrækning efter maskuline inspirationskilder uden for landsbyen eller efter brudstykker her og der, som de kan forbinde. Deres forståelse af disse maskuliniteter er flettet sammen via medierne, såsom amerikanske highschool dansefilm og musicals som *Step Up*, Eminems rapmusik, eller *Hvem vil være millionær*, der ruller over skærmen en gang om ugen. Mange af disse maskulinitetsforestillinger er baseret på et succesfuldt arbejdsliv og forbrugsmønstre, som findes i et urbant forbrugersamfund. Men landsbyen har slet ikke arbejde til alle, og drengenes manglende erfaringer gør dem til den sidste udvej for mange arbejdsopgaver. Selv de ulønnede. Måske

endnu mere vigtigt er, at drengene også er en sidste udvej for mange unge kvinder, der, som Uri påpeger, er interesserede i mænd med muligheder. Det samme gælder de unge mænd, der også søger inspiration for deres identitetskvaler udenfor landsbyens slidte rammer blandt mænd med muligheder. Lyoshas store idol er den russiske milliardær og tidligere guvernør i nabolandet Chukotka, Roman Abramovich, som kommer fra trange kår, men nu ejer den britiske fodboldstorklub Chelsea og til enhver tid fremstår ulasteligt klædt. Netop påklædning er en detalje, mange unge mænd bruger meget tid på. Det giver meget besvær at være velklædt mand efter storbystandarder i et område, der på grund af klimaet egner sig bedst til meget heftigt vintertøj, såsom de lokale traditionelle pelsdragter, som bedstemødrene er så stolte af, og som drengene helst ikke vil ses i nærheden af. I det følgende afsnit kan man se, hvordan den lokale og den mere storbyorienterede maskulinitet taler til de forskellige generationer, da Lyosha skal have nye sko.

En mand og hans sko

Lyosha står på gulvet i Bedstemors køkken. Omkring ham står hans bedstemor, hans tante og jeg. Vi kigger alle fire ned på hans fødder, som er iført et par blankpudsede nye lædersko. Skoene er sorte, lidt spidse mod snuden, og er hævet på en lille hæl. De ville typisk bruges til et jakkesæt, og det er netop årsagen til Lyosha begejstring. Hans bedstemor og tante er mindre begejstrede. Tanten peger ud på regnen og den mudrede hovedgade, som kunne fylde sådan et par sko på sekunder. Bedstemor

Lyosha skræmte en nærgående bjørn væk ved at kaste med sten sidst han stod på toppen af dette bjerg.

siger ikke noget. Hun er en sej gammel kone, som ynder at påpege, hvordan hun voksede op i et telt på tundraen med en ble lavet af rensdyrlav. Mens jeg har boet hos familien, har jeg mest set, hvordan hun tænder fjernsynet om aftenen iført sin lyserøde morgenkåbe for at skælde ud på deltagerne i 'Hvem vil være millionær', når de ikke kender til Ruslands historiske monumenter og store forfattere. Hun er en dannet russer til trods for sin oprindelse blandt rensdyr, og er i høj grad et resultat af Sovjetstatens omfattende kollektivering og dannelse af hele den sovjetiske befolkning, også de oprindelige folk i udkantsområderne. Lyosha kigger ned på sine sorte sko og snakker om James Bond og

om at gøre store ting. Bedstemor siger, at James Bond bor i London, det her er Sibirien. Lyosha virker ikke til at tage kritikken til sig. Efter en del snak frem og tilbage giver Bedstemor op og medgiver, at Lyosha i det mindste skal have et par ordentlige mørke bukser til sådan nogle sko, så han kan ligne en rigtig mand.

Mulighedernes maskulinitet

For Lyosha ville et par gummistøvler sikkert være det optimale om sommeren og et par pelsstøvler om vinteren, hvis man altså udelukkende skulle tage højde for det praktiske aspekt af tilværelsen. Men som så mange andre mennesker er Lyosha og hans venner optaget af, hvordan man

ser ud og ikke mindst, hvordan man ser godt ud. Her flyder forestillinger om forskellige maskuliniteter sammen. De forskellige generationer er enige om, at en mand i jakkesæt og blankpolerede sko kan være ligeså maskulin som en mand i pelsdragt med gevær over skulderen. Begge forestillinger udtrykker en maskulinitet, der kan omsættes til muligheder og arbejde under de rette omstændigheder. Men når Lyosha håber på at blive den nye Abramovich og konstant forhandler med omgivelserne om at komme nærmere dette håb, så er der ikke altid så meget at forhandle om i en landsby som Khailino. Hans håb for en fremtid, hvor et jakkesæt vil være den bedste påklædning, får ham til at

virke som en påklædningsdukke i Bedstemors øjne. Jakkensættet udtrykker et håb for Lyosha, mens Bedstemor for længst har opgivet troen på, at håbet kan realiseres. Hun tænker på, hvordan Khailino er præget af meget lange ventetider og usikkerhed. De store rigdomme, der findes i Rusland, rinder ud, længe inden de når til denne fjerne afkrog på grund af statslig nedprioritering og udbredt korruption. I Bedstemors verden er der brug for actionmænd, der

kan håndtere en verden, der falder fra hinanden. Hvis man er interesseret i den barske tilværelse som jæger og fisker i Sibirien, er landsbylivet på sin vis meget romantisk, men det er mange af de unge mænd ikke. De ser på en mand som Pasha med respekt. Men Pasha er også arbejdsløs, ugift og hjemvendt fra verden udenfor, fordi noget gik galt derude. Han kan ikke leve op til mange af de unge mænds ambitioner. Drengens ambitioner overstiger nemlig på

flere punkter langt landsbyens muligheder. Ingen i deres umiddelbare omgangskreds kan opfylde deres forestillinger om at være rigtige mænd. Rigtige mænd skal nemlig både kunne fiske, jage og være actionmænd i en forfalden landsby, og samtidig tage hånd om familien, tjene penge og klæde sig på til at møde fremtiden med en billet til det fede storbyliv. Læderskoene er for Lyosha blevet et symbol på den mulige opfyldelse af hans håb. Han har ikke sit eget forretningsim-

perium eller sin egen personlige skrædder som Abramovich og de andre nyrige russere. Han har faktisk ikke engang et job, men han har skoene, der passer til drømmen. Han kan finde på at sidde i mørket om aftenen iført de sorte lædersko og se film på sin bærbare computer om det liv, han gerne vil leve i overhalingsbanen. Hans og vennernes søgen efter mandlige forbilleder skaber derfor en sammenfletning af maskuline træk fra en bred vifte af idol-

er, fraværende fædre, tilfældige møder, lokal kultur, medier og situationer, som de har mere eller mindre kontrol over. Det kræver sin mand at blive voksen. ■

Forslag til videre læsning:

Ulturgasheva, O. (2012). Narrating the future in Siberia: Childhood, adolescence and autobiography among young Eveny. Berghahn Books.

King, A. D. (2011). Living with Koryak traditions: Playing with culture in Siberia. Lincoln: University of Ne-

braska Press.

Habeck, J. O. (2009). Does life make more sense now? Young people's life projects and the new feeling of stability in Russia. Folklore, 41, Ss. 189-206.

TOBIAS LYBECH BOJESEN ER CAND-SCIENTANTH.. OG FOTOGRAF. ARTIKLEN BYGGER PÅ 3 MÅNEDERS FELTARBEJDE I LANDSBYEN KHAILINO I KORYAK DISTRIKTET I DET RUSSISKE FJERNØSTEN I 2012.

alle fotos: Tobias Lybech Bojesen

ÅNDELIG FØDE

I LÆRE SOM PATRIARK BLANDT NYRELIGIØSE MÆND OG KVINDER

Moderne forestillinger om at vende tilbage til naturen er som regel forbundet med ideer om særligt harmoniske relationer mellem mennesker, forestilinger, der er nært knyttet til moderne ideer om lighed. Historien viser dog, at sociale bevægelser, som har efterstræbt og idealiseret en lavteknologisk tilværelse ofte har haft svært ved at forene dette med ideer om lighed mellem kønnene. I den nyreligiøse bevægelse Det Sidste Testaments Kirke i Sibirien tages der højde for dette i en doktrin, der forudsætter kvindens underordning under manden. Men hvad får moderne mennesker fra den tidligere østblok til at vælge et liv langt fra deres vante storbyomgivelser under disse betingelser?

af MORTEN SCHÜTT

” Det er svært at finde en ordentlig mand her. Din kone er heldig. Med dig har hun en, hun kan følge efter.”

Oljas ligefremhed overrasker mig endnu engang, så meget desto mere fordi jeg ikke kan genkende mig selv i hendes ord. Jeg synes jo ikke ligefrem, at min danske kone følger efter mig. Vore idealer om ligeværd til trods føles det ofte snarere som om, det er omvendt.

Jeg tænker over, om det bare er sproget, der skurrer i mine ører. Fra gammel tid har det på russisk heddet sig, at kvinder ”går ud bag

ved en mand,” når de gifter sig. Mænd, derimod, bekoner sig på kvinder. En pudsig sproglig asymmetri, som sovjetstatens formelt progressive kvindesyn ikke har rokket ved, og som Læreren, Oljas åndelige leder her i trosfællesskabet, heller ikke har fundet det nødvendigt at ændre på.

Olja tager da også udtrykket aldeles bogstaveligt. På vej hjem til mig skyder vi genvej gennem skoven. Selv om Olja kender skoven langt bedre end jeg, går hun bag mig og lader det være op til mig at sno os uden om træer

og krat. Det er dejligt bare at følge efter, siger hun, og så nyder hun at iagttage min ”navigation,” som hun kalder det. Jeg undrer mig, men egentlig ikke så meget over denne skovtur som over det, den synes at udtrykke, nemlig at Olja og hendes kønsfæller tilsyneladende frivilligt underkaster sig et religiøst funderet patriarkat.

Lærers ord

Vi befinder os i Petropavlovka, den største af de omkring tres landsbyer i det sydlige Sibirien, som er hjemsted for Det Sidste

Læreren er selv autodidakt kunstmaler. Her et af hans bud på fremtidens mand. Foto: ukendt.

Testamentes Kirke, og her er Læreren's ord fundamentale. I 1994 erklærede han området for at være Det Forjættede Land, en Noahs Ark hvor dem, der er klar til at følge ham, vil overleve kommende globale katastrofer og deltage i opbygningen af et nyt samfund til afløsning af det gamle. En ny, spirituelt funderet begyndelse for menneskeheden. Siden da har mennesker fra hele den tidligere østblok fulgt ham derud, unge og gamle, mænd og kvinder. Dog flest kvinder, og flest fra det spirituelt søgende segment af den veluddannede, urbane middelklasse. Hvor mange indbyggere, der er nu, er svært at sige, men et forsigtigt, lokalt skøn lyder på omtrent fem tusinde i alt.

Ifølge Læreren har mennesket en guddommelig mission, nemlig at ændre sin materielle omverdens struktur ved at fylde den med skønheden fra sin uddelige sjæl. Dette sker konkret med kroppen som medium. Sjælen udtrykker kroppens følelser i forstærket form gennem kunst, musik og dans. Dette skaber en guddommelig resonans, som hele den materielle verden responderer på. *My zdes' skazku tvorim*, får jeg ofte at vide. Her skaber vi eventyr.

Enkel er opgaven dog ikke, for sjælen kan også forstærke potentielt destruktive følelser som vrede, jalousi og begær. Inkarnation efter inkarnation lærer sjælen at skelne mellem forskellige følelser og deres potentiale. Hos de fleste er den dog stadig eksplosiv, hvilket gør mennesket farligt, specielt på sit nuværende høje teknologiske udviklingstrin. Troen på følelsesfri rationalitet og

Mændene mødes ved dagry for at fordele dagens arbejde. Foto: forfatteren.

teknologisk fremskridt er en moderne myte, som før eller siden vil føre til selvudslettelse – eller til, at naturen udrydder mennesket i selvforsvar.

Moder Jord er levende, siger Læreren. Mennesket skal vende tilbage til en tæt kontakt med hende, mærke hendes energi og leve i harmoni med hende. Helt konkret betyder det, at Lærerens elever skal vende den globale økonomi ryggen for at hjælpe hinanden med at leve selvforsynende, bygge deres egne huse, dyrke deres egne grøntsager og undervise deres egne børn. Eller i hvert fald bestræbe sig på det. For moderne storbymennesker giver et sådant radikalt skift i livsstil sig ikke fra den ene dag til den anden. Det er Lærerens mission at hjælpe dem i den rette retning.

Sjælens kønnede udviklingsrejse

At skabe et nyt, uafhængigt samfund fra bunden handler langt hen ad vejen om økonomi og arbejdsdeling. Der skal bygges huse, holdes gudstjenester, dyrkes grøntsager, avles heste og smedes økser. Og så længe målet om det selvforsynende, pengeløse samfund ikke er nået, skal der også afses tid og kræfter til lønarbejde og nås til enighed om, hvordan man omgås penge internt i fællesskabet. Lærerens ord er en vigtig rettesnor. Der sondres mellem ansvaret for egen jordlod og pligten over for fællesskabet, og grænsen kvalificeres løbende, nogle gange med Lærerens hjælp, efterhånden som dilemmaer opstår.

På samme måde sondres der mellem mande- og kvindearbejde. Lærerens ord er umiddelbart

klare, for sjælens reinkarnation går stort set altid gennem det samme køn. Mange livs kropslige erfaringer giver hver sjæl et unikt, men uomtvisteligt kønnet, perspektiv, med dertil hørende prædispositioner. Kvinden er i kraft af sine børn og deraf følgende afhængighed af sin mand tæt knyttet til den materielle verden, til Moder Jord, hvilket gør hende praktisk anlagt og god til omsorg i nære relationer foruden at give hende en veludviklet sans for naturen. Dette viser sig i hendes intuitive fornemmelse for naturens materialer, som hun kan omforme til omsorg for sine nærmeste i form af tøj, mad og lægende urtete. Til gengæld er hun meget bundet til sin krop, hvilket gør hende lunefuld og mindre god til at se tingene i det større perspek-

tiv. Derfor har hun ikke stemmeret i fællesskabet, og hun er principielt underordnet sin mand. Manden er mindre bundet til sine nærmeste, og dermed til det materielle, end kvinden, hvorfor han bevæger sig på et mere abstrakt, åndeligt plan. Han har potentialet til en uselvished, der rækker ud over de nære relationer, og når han skaber, er det for skønhedens egen skyld. Hans arbejdsområder er derfor kunst, håndværk, samarbejde og samråd med de andre mænd. Hans manglende jordbundenhed gør dog, at han har mindre praktisk sans end kvinden, og de voldsomme udladninger, hans sjæls begejstring sender gennem hans krop, er svære for ham at forstå, og svære at tøjle og rette mod guddommelig kreativitet i stedet for destruktiv vold. For at

manden kan udleve sit potentiale, har han derfor brug for en kvinde som fundament i den materielle verden. Ifølge Lærerens tilhængere tager en klog kvinde gerne denne rolle på sig, for gennem manden kan hun få adgang til den åndelighed, hendes sjæl tørster efter, men som hun i kraft af sit køn har svært ved at nå selv.

En vigtig del af opbygningen af det nye samfund er således at skabe en ægteskabelig harmoni, der i praksis ses som den ideelle udveksling af materielle og åndelige ydelser. Imellem tilhængerne omtales dette metaforisk som *material'naja pishha* og *dukhov'naja pishha*: materiel og åndelig føde.

Arven fra den gamle verden

Kønsideologien i Det Sidste Testaments Kirke har en slående

lighed med centrale dikotomier og hierarkier mellem det kvindelige og det mandlige, som finder deres parallel i relationen mellem det naturlige og det kulturelle. Det er et organiseringsprincip og en naturalisering af kønsrelationer som ofte er blevet fremhævet i klassiske antropologiske studier af køn, og som det har været et kerneaspekt af det feministiske projekt at gøre op med (Ortner 1972). I et samfund som det russiske ligner det et klart kønspolitisk tilbageskridt. Men ser man på kønsstrukturene i de postsovjetske samfund, er det måske ikke så svært at forstå Olja og hendes kønsfællers afvisning af den feminisme, som nok gennem Sovjetstatens moderniseringsprogrammer har givet dem formel ligestilling, men som samtidig har medført en langt større arbejds-

Forfatteren i lære som mand. Har man hugget sig igennem, hvad der kan ligge på ladet af en kamaz, en arketyrisk russisk lastbil, er man udlært, om ikke andet så udi brændehugning. Foto: Agnete Schütt.

og ansvarsbyrde. I revolutionens unge år blev seksuelt frisind og ligestilling hyldet, men kun indtil bevidstheden om en forestående krig gjorde sit til, at de mandlige magthavere igen pålagde kvinderne at tjene nationen ved at føde børn og passe hus. Kvinder fik i stort tal uddannelse og arbejde, men deres huslige pligter blev kun lettet af de nye statslige børnehaver, ikke af en tilskyndelse til mandlig forståelse for og deltagelse i husarbejde og børnepasning. Samtidig fik staten trods gentagne bestræbelser ikke bugt med det vodkaforbrug, som stadig er en stærkt medvirkende faktor til, at russiske mænd dør i gennemsnit femten år tidligere end kvinderne.

Med den frihed over egen krop, der er fulgt med den sensovjetiske velfærdsstat og særligt den post-sovjetiske liberalisme, er det ikke alle russiske kvinder, der finder det lige fristende at gifte sig og få børn i Rusland med en russisk mand. Russiske mænd opdrages som små prinser, som en af mine kvindelige informanter formulerer det. Og hvordan skal man så være kvinde, når manden ikke er en mand?

Hvor præmoderne og patriarkalsk Lærerens doktrin end virker, forudsætter den, at manden er ædru og arbejdssom. Det vil sige en ansvarlig, "rigtig" mand. Kvinden kan dermed koncentrere sig om husarbejdet – og om at være kvinde. Set i lyset heraf giver det

måske god mening, at der er kvinder, som mener, at det er bedre at være underlagt en mand, der er hårdtarbejdende og ædru end at være ligestillet med en doven og ansvarsløs drukkenbolt.

I lære som mand

At flytte til Det Forjættede Land har dog ikke løst Oljas problemer med mænd. Hun har været gift, men det er efterhånden længe siden. Hendes eksmand bor også i fællesskabet. Nu savner hun en mand at være kvinde for og følger derfor efter mig gennem skoven, og lidt forlegent siger hun, at hun gerne vil have lov til at "snylte" på mine maskuline energier. Jeg må indrømme, at jeg finder mit op-

En mand og hans families fremtidige hjem. Foto: forfatteren.

stillede lederskab besynderligt og uvant, og Olja griner da også af situationens kunstighed. Der er ikke meget patriark over mig, hvis jeg selv skal sige det. Min håndværksmæssige kunnen er hurtigt overset, og når jeg har min danske kone og børn med i felten, bliver mine bestræbelser på at agere mand ved brændestablen jævnligt afbrudt af, at min kone kalder mig ind for at skifte ble. Så hvad Olja ser i mig af maskulinitet, ved jeg ikke. Men hun har tydeligvis glæde af det, og for mig er det interessant at blive tildelt en lokal mande-rolle så direkte.

Jeg er i lære som mand. Sammen med de andre mænd sker det implicit, når vi hugger brænde

og bygger huse sammen. De viser mig med stolthed deres huse, som de egenhændigt har bygget til deres familier, mens de fremhæver, hvor lidt de egentlig kunne, da de flyttede til Det Forjættede Land. Livet her lærer en mand at leve, siger de. I modsætning til kvinderne, som ofte stiller bekymrede spørgsmål til Læreren om, om de mon mister deres *zhenstvennost'*, deres kvindelighed, hvis de gør noget, en mand retteligt burde gøre, ser mændene her ikke ud til at nære tvivl om deres *muzhestvo*, deres mandighed. Læreren får i hvert fald sjældent spørgsmål om det. Jeg må da også indrømme, at jeg er imponeret over deres færdigheder, og at jeg

føler mig tilskyndet til at følge deres eksempel. Jeg begejstres over mine små håndværksmæssige fremskridt, og jeg nyder at mærke, hvordan min krop bliver slankere og stærkere af det hårde arbejde.

Med Olja lærer jeg gennem kontrasten til, hvad jeg ikke er, og hun ser ud til at finde fornøjelse i at lære mig op. Vi når frem til det lille hus, jeg har til låns, og hun varmer sin medbragte rødbedesuppe og sætter den på bordet. Jeg beslutter mig for, at jeg i dag vil reagere på den lille afventende tavshed, hun altid lægger for dagen, selv om det gør mig lidt forlegen. Jeg har set, hvordan de andre mænd gør, og Olja har også fortalt mig, hvad det handler om.

Mænd på fællesarbejde. Det er ikke til at se det endnu, men broen, der her er under opførelse, kommer til at udtrykke sjæl. Foto: forfatteren.

Jeg tænder et lille stearinlys og hæver hænderne tavst over maden, mens jeg koncentrerer mig om at lade energien flyde ud af mine håndflader. Så gør jeg kortsæts tegn med en cirkel omkring bordet og siger velbekomme. Olja nikker med et lille smil og begynder at spise. Jeg føler mig godt tilpas ved at have overvundet min forlegenhed, specielt i forhold til sidste gang, hvor jeg havde Olja til bords. Jeg er ved at lære at som en "rigtig" mand i Det Sidste Testamentes Kirke skal jeg gengælde den materielle føde, jeg modtager, med åndelig næring.

Åndelig næring

Mens vi spiser, snakker vi. Eller rettere, hun snakker, og griner lidt forlegent, da dette går op for hende. Hun forstår ikke, hvordan jeg som mand bare kan sidde og

lytte til hende, og hun føler sig skamfuld over, at hun sådan har lagt beslag på mig, når mange af de andre kvinder også gerne vil suge af mine åndelige energier. Og så giver hun bare en portion suppe til gengæld! Mine åndelige energiers særligt høje kvalitet har jeg lidt svært ved at tro på. For at slippe ud af min forlegenhed siger jeg ironisk, at hun fortæller mig en masse nyttigt til mit arbejde. Hun ler: "Jeg er din informator!"

Talen falder på parforhold, og på hendes eksmand. Han arbejdede, ja, men han forventede også at kunne sætte sig direkte til bords, når han kom ind, uanset hvad hendes dag havde budt på. Hvis maden ikke stod på bordet, hvad den med tiden sjældnere og sjældnere gjorde, lavede han en gryde pasta til sig selv og smuttede bagefter. Det var svært at

opretholde interessen for ham under de omstændigheder.

Hun er ikke den eneste med mandeproblemer. Hendes veninde klager over sin mand, som arbejder meget på deres hus og altid er for træt til at snakke med hende og børnene. Musik og poesi har han heller ingen tæft for. Kun håndværk. "Det er helt forkert," siger Olja. "Han arbejder hele tiden og er kun i det materielle. Valya får intet åndeligt fra ham. *Priroda zakrylas!*"

Priroda zakrylas – naturen har lukket sig. Med andre ord, hun har ikke lyst til sex med sin mand. Oljas vurdering er klar: Mændene her arbejder hårdt, og når de kommer trætte ind til deres koner, er det nærliggende for dem at forvente at få deres behov opfyldt. Mad på bordet og hurtigt sex. Men det er umuligt for en kvinde at opfylde sin del under de omstændigheder.

En mand skal også kunne bære byrder, der kræver nænsomhed. Foto: Agnete Schütt.

Kvinden er natur, og naturen kan ikke tvinges. Den skal lokkes frem med åndelig føde.

Da vi har spist, skal jeg videre, men Olja insisterer på at blive og vaske op og feje mit gulv. Hun spørger først, om min kone ikke har noget imod det. Jeg ryster undrende på hovedet, for hun er i Danmark og, formoder jeg, rystende ligeglad. Jeg betragter hende tusse rundt, mens jeg tager støvler på. Pludselig læner hun sig op ad dørkarmen og griner henført. "Hvorfor er jeg dog så lykkelig?" udbryder hun. Jeg smiler, men føler en begyndende uro. Jeg kan godt lide Olja, men som jeg ser det, har min kone ingen grund til jalousi. Men så alligevel. I den lokale forståelse udveksler vi alligevel noget væsentligt. Går vi for langt? Jeg ryster vantro på hovedet over mig selv, da jeg går. Det er jo bare

rødbedesuppe og hyggesnak!

Mænd mod nye horisonter

"Det har vi prøvet!" griner Olja, da jeg forelægger hende ideen om at skrive en artikel om patriarkatet. Ifølge hende er flere ægteskaber her blevet afsluttet af kvinderne, fordi mændene ikke har forstået de dybere pointer i Lærerens ord om, hvad det vil sige at være mand. "Så må vi bare vente tålmodigt, mens de lærer det," fortsætter hun, og uddyber, at nu er Læreren begyndt at holde kønsopdelte møder for at mændene ikke skal kunne fortælle kvinderne, hvordan de skal være rigtige kvinder.

Små sprækker begynder at vise sig i mit billede af et jernhårdt patriarkat, hvor kvinderne blot skal underordne sig mændenes vilje. Dette bliver særligt tydeligt, da jeg har min egen familie med på feltarbejde. Jeg får ros af både kvinder og mænd for at bære min yngste søn på ryggen, og oplever endda at blive sendt hjem fra arbejdet med besked om at huske at hjælpe min kone derhjemme. Jeg begynder at lægge mærke til mænd, der trasker afsted med små børn på slæder for at give deres koner plads til en velfortjent middagslur og hører mænd diskutere, hvordan man bedst løser konflikter med konen. Har det været sådan hele tiden? Har jeg været forblindet af min egen ide om det præmoderne patriarkat og mit overfladiske kendskab til Lærerens ord om genopbygningen af harmoniske, naturlige kønsroller?

I deres søgen efter en ny kvindelighed underlægger kvinderne her sig tydeligt en særlig kønsideologi. Den magt, der ligger i Lærerens doktrin, gør dem dog ikke til passive husmødre. Gennem deres

spørgsmål til Læreren, og dermed også gennem doktrinen, transformeres deres længsel efter kvindelighed, og efter mænd, der kan komplementere denne, til en magt, der også er i stand til at flytte mændene. I et eventyrligt liv er patriarken og skaffedyret ikke nok. Han skal fodre kvinden med åndelig føde for at hun kan give ham sin materielle kærlighed. Manden skal således også her være i bevægelse, hvilket ikke er en nem opgave, når man samtidig skal lære håndværk og jordbrug fra bunden i det hårde sibiriske klima. Således er den maskuline oprustning i Det Sidste Testaments Kirke ikke blot et spørgsmål om tilbagevenden til klassiske kønsroller. Den er i høj grad drevet af moderne kvinders søgen efter en autentisk kvindelighed og efter en maskulinitet, der kan komplementere den. Således er den også et udtryk for en længsel hos kvinderne efter en mandetype, de endnu aldrig har kendt. De har ham ikke endnu. Men begyndelsen og håbet er der. ■

Forslag til videre læsning:

Ortner, Sherry. *Is Female to Male as Nature is to Culture? I: Feminist Studies*. Vol. 1, Nr. 2. 1972.

Puttick, Elizabeth. 2003. *Women in New Religious Movements. I: Dawson, Lorne L. (red.). Cults and New Religious Movements. A Reader*. Blackwell Publishing.

Hjemmeside for Det Sidste Testaments Kirke: www.vissarion.eu

MORTEN SCHÜTT ER PH.D.-STUDERENDE I ANTROPOLOGI VED AARHUS UNIVERSITET OG REDAKTØR AF JORDENS FOLK. MED UDGANGSPUNKT I DET SIDSTE TESTAMENTES KIRKE I SIBIRIEN FORSKER HAN I SAMSPILLET MELLEM RELIGIØS ERFARING, KONVERTERING OG MORALSK PRAKSIS.

VANDREHISTORIER FRA FRONTEN KRIGENS SMERTE FØR OG NU

I februar 2014, på den eksakte dato for 150-året for den danske hærs tilbagetog fra Dannevirke i 1864, gennemførtes en stor erindringsmarch i fodsporene på de danske soldater. Det, der dengang var et inferno af død, frost og national bæven, højtideligholdtes i 2014 med en lang vandring i fredens, forsoningens og "den gode oplevelses" tegn. Men hvorfor, hvordan og for hvem giver det overhovedet mening at udsætte sig selv og sin krop for noget som dette? Hvilken rolle spillede den historiske baggrund? Hvordan føles det egentlig, fysisk og mentalt, at "erindre" og "ære de faldne" fra den gamle krig? Og var det overhovedet det, vi gjorde, dengang vi drog af sted – igen?

af MADS DAUGBJERG

I anledning af 150-året for krigen i 1864 har året 2014 budt på en stribe begivenheder, særligt i Sønderjylland, til markering af det store danske nederlag. Størst betydning og kraft, både dengang og nu, har Slaget ved Dybbøl 18. april. Men inden det kom så vidt, stod den danske hær længere sydpå, ved Dannevirke, forsvarsvolden lidt udenfor Slesvig By, der var udset til at bremse preussernes og østrigernes fremmarch. Det gik som bekendt anderledes. Natten mellem 5. og 6. februar valgte den danske overgeneral Christian de Meza at iværksætte et tilbagetog i

ly af mørket. Beslutningen var militært velfunderet, for vådområderne, der plejede at beskytte forsvarsstillingens flanker, var frosset til. Alligevel var rømningen svær at sluge, især for de Nationalliberale, for hvem Dannevirke stod som et mytisk og uindtageligt bolværk, og beslutningen endte med at koste de Meza hans post.

For den nationalliberale københavnerevis Dagbladet rapporterede krigskorrespondent P.V. Grove fortvivlet fra tilbagetoget: "Stakkels soldater, stakkels officerer, stakkels Danmark! Hvor tungt at være lille, og dobbelt tungt at regeres af folk,

der ikke kan tåle tanken om de 'strømme af blod', som hver af Danmarks sønner med glæde vil udgyde for vort fælles fædreland."

I februar 2014 var retorikken en noget anden, da jeg skridtede ud på en såkaldt "kulturhistorisk erindringsmarch til ære for de faldne på begge sider af konflikten". Sammen med hen ved syvhundrede andre deltagere – de fleste i uniform og med en tydelig militær tilknytning – havde jeg valgt at benytte denne vinterweekend til at vandre de firs kilometer fra Dannevirke til Dybbøl i en slags symbolsk genetablering af den berømte re-

Inden turens afsluttende, mediedækkede indmarch til Dybbøl samlede deltagerne til en fælles, velordnet flok.

træte. Men hvad var det egentlig, vi holdt i hævd her? Arrangementet var den "første event i en lang række af aktiviteter, der skal markere 150-året for begivenhederne i 1864", som der stod i papirerne, jeg havde fået tilsendt fra turistbureauet i Sønderborg. "Vi håber alle får en rigtig god oplevelse."

Historien som oplevelse

Jagten på "den gode oplevelse" er allestedsnærværende i nutidens

begivenhedskultur, hvor iscenesættelser af fortiden og festivaler med historisk tema hører til dagens orden. Der er tale om en bred tendens i den kulturelle turisme. Om rejserne er fjerne i geografisk eller, som her, i tidsmæssig forstand, så indrammes mødet med "de andre" – nulevende eksotiske andre eller fortidens eksotiske danskere – typisk af idealer om autentisk nærvær, om at komme helt "tæt på" eller måske "ind under huden"

på de fremmede eller historiens vidner. I turismens logik handler det om at bundte, præsentere og sælge elementer på nye og indbydende måder. I turismesprog kaldes det at "pakketere". Som antropolog kunne man måske nøjes med at konstatere, at nye netværk, forbindelser og værdisætninger etableres. Men fortiden sælger uanset.

Dengang, i nationens skæbnestund i 1864, var det naturligvis så

som så med de gode oplevelser, og ingen ville nok have brugt ordet "event". De danske soldater opgav Dannevirkestillingen for at forsøge sig længere nordpå ved Dybbøl og Fredericia, og tilbagetrækningen i tæt snefog natten mellem 5. og 6. februar 1864 står som en skelsættende, uafrystelig national begivenhed. For hvert af soldaternes skridt skrumpede Danmark. En mellemstor, flersproglig europæisk magt var hastigt på vej til at blive til en indadvendt småstat. Hærens erfaringer (eller "oplevelser", om man vil) blev senere en del af nederlagstraumet, "sårfeberen" som Herman Bang kaldte den i sin store roman *Tine*. Og dermed af fortællingen om 1864 som arnestedet for det tyvende århundredes introverte danskhed, krystalliseret i dogmet "Hvad udad tabes, det må indad vindes".

Fra krig og gru til fred og forsoning

Det virkede på mange måder oplagt og rigtigt, som vi alle stod dér i morgenkulden udenfor museet ved Dannevirke knap 50 kilometer syd for den dansk-tyske grænse. Men ret beset var der ikke noget naturgivent i det, vi foretog os. Det, der for 150 år siden var et inferno af død, frost og national bæven, højtideligholdtes i 2014 med en "fredsmarch", som Sønderborgs borgmester Erik Lauritzen kaldte det i den tale, han holdt, inden han sendte os af sted på den lange rute. "Sørg nu for at få alle med hjem – denne gang". Krigen pakkeres nu om dage i fredens tegn.

Den alvorlige men forsonlige tone var helt i tråd med det regionale fokus på en "fremadrettet og grænseoverskridende" mar-

ring af 150-året for krigen, sådan som regionsrådsformand Carl Holst lagde op til i sin promovering af jubilæumsåret. "Grænsen ligger fast, men den må ikke blokere. Den skal være med til at skabe vækst", forklarede Holst i et videoklip på hjemmesiden www.dybboel2014.dk. Gårsdagens krig bliver til nutidens fred, og gru og fjendskab må ikke fylde for meget i de store visioner og vækstscenarier for fremtiden. Historien mobiliseres i nutidens tjeneste.

Og dog fyldtes jeg med frygt og bæven, da vi endelig efter velkomsttalerne fik lov at skridte af sted fra voldene ved Dannevirke denne frostkolde lørdagsmorgen. Det var dagens 45 kilometer til grænsen nordpå, der skræmte, sammen med de til lejligheden lånte støvler, som jeg frygtede vabeldannelsen fra. Forventningen var smerte. "Hvad skal det nytte?", fristedes man til at spørge. Og det var da også omtrent det, jeg undervejs prøvede at udfritte mine medvandrere om. Hvorfor, hvordan og for hvem giver det overhovedet mening at udsætte sig selv og sin krop for noget som dette? Hvilken rolle spillede den historiske baggrund? Og hvordan føles det egentlig, fysisk og mentalt, at "erindre" og "ære de faldne" fra den gamle krig?

Jens på march

Hvem var da denne flok? Det store flertal af marchdeltagerne var uniformerede danske soldater, langt flest mænd. Mindst tre fjerdedele af optøget var i grønne uniformer, og Dannebrog vajede stolt fra fanebærere og rygsække rundt omkring. Var det flammen-de fædrelandsfølelser og triste tanker om Dannevirkes fald, der

pumpede rundt i blodet på de danske jenser? Ikke hos dem, jeg fulgtes og talte med undervejs. Her fyldte den historiske referencemildt sagt ikke meget. "Jo, det har da gjort, at jeg har læst lidt op", som én formulerede det. En anden medgav, at historien måske nok havde fået ham til at deltage i noget, han ellers var sprunget over, for det var jo en "once in a lifetime"-mulighed med 150-året, som han sagde. Men de dybe refleksioner over tilbagetogets smerte, eller måske over parallelterne til nutidens krige og Danmarks aktuelle "aktivistiske" udenrigspolitik, fandt jeg ikke hos det udsnit af soldater, jeg fulgtes med nordpå.

Det kom noget bag på mig, at krigen ikke for alvor syntes at være et hovedtema på erindringsmarchen, selvom den naturligvis forefandt som en udtalt og uanfægtelig historisk ramme for vores nutidige strabadser: vi passerede historiske slagmarker som Isted, Sankelmark og Bov for til sidst at ende i Dybbøl. Skiltene og stednavnene mindede tavst om, at weekendens event byggede på et tapet af død, undergang og sorg. Men krigen forblev underligt forskudt, sat i parentes, i vores pakkerede bearbejdelse af Dannevirkenatten for 150 år siden.

Der taltes ikke rigtigt om krig her; i stedet handlede mindemarchen om fred, forsoning, godt naboskab over grænsen, om "hvor langt vi var kommet" siden fjendskabet dengang, og i Carl Holsts regionale optik om forretningsmuligheder, konkurrenceevne og innovation. Nu er vi venner med tyskerne. Der taltes naturligvis slet ikke som hos P.V. Grove om glæden ved det nationale blodoffer,

hverken med reference til Dybbøl eller Helmand. I det hele taget fyldte ødelæggelse, vold og død forbløffende lidt blandt mine medvandrere; temaer som ellers må siges at være centrale aspekter – for ikke at sige deciderede målsætninger – ved al krig.

Men hvis det ikke var mindet om krigen, hverken den forgangne eller den aktuelle, der fyldte og trak, hvad var det så? Det, soldaterne syntes at holde i hævd, var i stedet et kammeratskab, et kompagniskab og en agtelse for selve vandringer som fysisk og fælles disciplin. Et fasttømret fællesskab, som lod til at dreje sig først og fremmest om udøvelsen af den lange, seje march. Dette var selvfølgelig knyttet til bagvedliggende militære disciplineringer og krav, men det var ikke krigens virkelighed eller erfaringer fra frontlinjen, der optog pladsen i den umiddelbare erindring hos de militærfolk, jeg slog følgeskab med. Kroppen husker, men den husker især tidligere års vandring, strabadser og overvindelser, marcher på Hærvejen, i Tyskland, i Holland.

Holland var helt uomgængelig, lærte jeg hurtigt: Juli måneds fire-dages stropetur omkring Nijmegen fungerede tydeligvis for en stor portion af deltagerne som et årligt klimaks, hvoromkring alle andre march-aktiviteter drejede sig, også den vi her var på i grænselandet. Man træner sig op til Nijmegen, mens man drømmer om klapsalverne fra de mange tilskuere langs ruten i Holland – op mod én million, forlyder det – som bakker op om dén mega-event. På den måde satte marchkulturen sin egen ramme om vores pinsler, en ramme, som kun indirekte kan siges at have med krig og tab at gøre. Det handler i stedet om krop og om

vilje, om overvindelsen, præstationen, performancen – og om at leve op til egne og kammeraternes forventninger. "Motivationen for mig er vist bare at gennemføre", som en stor, skægget fyr forklarede mig på dag to, mens han bed tænderne sammen og bandende fortrød lørdag aftens mange øl. Smerten var der, men den var personlig og kropslig, ikke national.

Pilgrimme og familieband

Selv havde jeg på andendagen nok at gøre med at holde mig på egne ben og især med de ildevarslende trækninger i venstre vrist, der siden afslutningen på den første dags marathon-etape havde truet med at gøre en ende på min færd. To andre deltagere, som jeg først tog for at være civilister, men som viste sig at være pensionerede officerer, var anderledes fit. Mens jeg forsøgte at holde trit, fortalte de mig om vandringsglæder, om de norske fjelde, og om den spanske pilgrimsvej til Santiago de Compostela, som de havde gået sammen og snart ville angribe på ny. Jo, den historiske rammefortælling for vores færd betød da et eller andet, erkendte de, men ikke som følelsesfremkaldende element. I stedet beundrede de, som tidligere befalingsmænd, den særdeles veludførte militære operation og kraftanstrengelse, som tilbagetrækningen fra Dannevirke i 1864 faktisk var. Det handlede for dem om strategisk og professionel interesse snarere end emotionel identifikation.

Men historiepilgrimme, også de følelsesladede, var skam mødt op. Jeg fandt dem blot blandt de civile. Blandt de ikke-uniformerede deltagere, jeg fulgtes med over mine sytten timers samlede anstrengelser, var flere, der fremførte de-

res egne familieband som en personlig drivkraft. Tipoldeforældre, der kæmpede i 1864. Eller som sågar var med under retræten fra Dannevirke, og hvor dagens march blev en slags mentalt forsøg på at forbinde sig med forfaderens prøvelser. "Så går jeg og tænker på, hvordan det må have været for ham", som en gråhåret, historiekyndig herre fra Fredericia formulerede det.

Videre, hele tiden videre. Vi havde godt nok ikke østrigerne i hæserne, sådan som vores forgængere havde under den lange march, vi genopførte på skrømt. Alligevel var der pres på. Pauser, fandt jeg snart ud af, er tillukkende men farlige; det var velsignet at sidde ned, men snart sagt umuligt at finde rytmen igen efter en halv times rast, især når man allerede havde 30 eller 35 kilometer ophobet i benene. En yngre mand, iklædt en 1864-kasket indkøbt på Dybbøl Banke og med et dansk flag på rygsækken, sagde, at det for ham handlede om at prøve at komme så "tæt på fortiden" som muligt. Da jeg spurgte ham til flaget bagpå, forklarede han med et skævt smil, som var svært at afkode, at "ja, man vil jo ikke forveksles".

Farvel, du dyrebare Dannevirke

Forveksles med hvem? Norske, svenske og enkelte andre faner blandede sig i det rød-hvide hav, men man måtte kigge langt efter tyske flag. En deling purunge kadetter fra en walisisk kaserne tiltrak sig megen opmærksomhed, især fordi de satte et hæsbæsende tempo fra de allerførste kilometer. Mindst to østrigere i uniform var også med, uden at det dog lykkedes mig at indhente dem til en snak. Jeg mødte også sporadiske ty-

Klar til 45 kilometers slidsom march. Langt hovedparten af deltagerne var uniformerede danske soldater eller veteraner.

ske vandrere i civil. Alligevel: når nu det drejede sig om en begivenhed, der hævdedes at ære de faldne fra begge sider, var den påfaldende dansk i sit udtryk.

Stridsøkskerne er for længst begravet, var alle enige om, men marchens grænseoverskridende principper udfyldtes i praksis med et slående mono-nationalt indhold. Det gjaldt ikke mindst under den afsluttende TV-dækning de sidste kilometer ind mod Dybbøl – den kondenserede kerne af katastrofen i 1864 – hvor alle sejl var sat til, journalisterne flokkedes, og Dannebrog naturligvis smædede stolt i vinden. Her var danskheden simpelthen givet som ramme. Og medierne, der ventede på Dybbøl Banke, var vigtige medskabere af den samlede pakke, også selvom der var langt til den nationale begrædelse, som P.V. Grove og andre af datidens krigskorrespondenter formidlede og inkarnerede for 150 år siden. Dengang rundede Grove sin følelseladede reportage fra

retræten af med ordene: "Farvel du dyrebare Dannevirke, hvis navn giver så kraftig genklang i hvert dansk bryst!"

I 2014 var der mindre patos, men danskheden hang alligevel tykt over de smukke landskaber. Det var en anden, anderledes turistisk, "pakketeret" og event-gjort danskhed. På vores "fredsmarch" gik vi nok i de slagtes fodspor, og omgivet af megen militær symbolik og pomp, men uden de "strømme af blod", som Grove mente, alle danske med glæde ville ofre for fædrelandet. Blod var ikke på tapetet her, heller ikke selvom 150-året faldt sammen med en anden taktisk "tilbagetrækning". 2014 var nemlig som bekendt året, hvor de sidste regulære delinger af danske kamptropper forlod Helmand i Afghanistan. Men den nye krig fyldte slet ikke noget, da vi vaklede ind på Dybbøl Banke under høj musik og for hævet fane.

Klimaet var denne gang langt mildere, både bogstaveligt og i

overført betydning, end i snestormsnatten 5.-6. februar 1864. Forfrysningerne færre. Følelserne mere afdæmpede. Mediereportagerne mere overfladiske. Krigen og dens lidelser forblev forskudte og fjerne, selvom vi rakte ud efter dem og også led lidt undervejs. ■

Forslag til videre læsning:

Daugbjerg, Mads: Borders of Belonging: Experiencing history, war and nation at a Danish heritage site. Oxford: Berghahn Books, 2014.

MADS DAUGBJERG ER LEKTOR I ANTHROPOLOGI VED AARHUS UNIVERSITET, HVOR HAN OGSÅ UNDERVISER I OPLEVELSESØKONOMI OG I SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT. HAN HAR FORSKET I KULTURTURISME OG OPLEVELSESKULTUR I EN RÆKKE SAMMENHÆNGE. FELTSTUDIERNER, DER LIGGER TIL GRUND FOR DENNE ARTIKEL, ER EN DEL AF ET STØRRE PROJEKT OM DE KULTURELLE BETYDNINGER AF DANMARKS NYE KRIGE, SÆRLIGT I AFGHANISTAN.

alle fotos: Mads Daugbjerg

INDLEDNING	3
Mænd og Maskulinitet	
TILBAGEBLIK OG PERSPEKTIVER	5
AF THOMAS FRIIS SØGAARD OG MORTEN SCHÜTT	
DEN MA(D)SKULINE SMAG	8
Om manderoller og smagsidealer i TV-køkkenet	
AF JONATAN LEER	
RIGTIGE MÆND GÅR TIL BARBER	14
AF CAMILLA BRÆNDSTRUP LAURSEN	
"NÅR BARSKE DRENGE LÆSER BLID POESI"	20
Maskulinitet, følelser og litteratur	
– et studie af læsegrupperne i Ringe Statsfængsel	
AF PERNILLE BRÄUNER	
ACTIONMÆND OG PÅKLÆDNINGSDUKKER	26
- Identitetens skilleveje i Sibirien	
AF TOBIAS LYBECH BOJESEN	
ÅNDELIG FØDE	34
I lære som patriark blandt nyreligjøre mænd og kvinder	
AF MORTEN SCHÜTT	
VANDREHISTORIER FRA FRONTEN: KRIGENS SMERTE FØR OG NU	42
AF MADS DAUGBJERG	